

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**COVID-19 PANDEMİSİNDE TURİST REHBERLERİNDE
ALGILANAN STRES VE KAYGI DÜZEYLERİNİN
BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gökhan DOĞAN**

**Danışman
Doç. Dr. Sevda BİRDİR**

KASIM-2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**COVID-19 PANDEMİSİNDE TURİST REHBERLERİNDE
ALGILANAN STRES VE KAYGI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gökhan DOĞAN
ORCID No:0000-0002-2860-1567**

**Danışman
Doç. Dr. Sevda BİRDİR
ORCID No:0000-0002-1568-5837**

KASIM-2023, MERSİN

ÖZET

COVID-19 PANDEMİSİNDE TURİST REHBERLERİNDE ALGILANAN STRES VE KAYGI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Turizm, insan kazanma sanatı ile para kazanma sanatını birleştirmektedir. Bacasız sanayi olarak görülen bu sektörün en önemli paydaşlarından bir kolu da turist rehberleridir. Turist rehberleri bir bölgenin, destinasyonun ya da kültürün en iyi aktarıcıları olarak kabul edilen, kültür elçileri olarak da anılan bireylerdir. Turist rehberliği sosyal bir meslektir bundan dolayı da bu mesleği icra ederken rehberlerin gezdirdiği kişi ya da kişiler ile birebir diyalog ve temas halinde olması gerekmektedir. Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının aralık ayında ortaya çıkan Koronavirüs hastalığı nedeniyle turizm sektörü tamamıyla durma noktasına gelmiştir. Turizm sektörü içerisinde yer alan turist rehberleri de bu olumsuz durumdan etkilenmişlerdir. Turizm rehberleri, bu dönemde evde kalmak zorunda olmaları, işlerinden uzak kalmaları, ikinci bir mesleğe yönelmek zorunda kalmaları, meslek değiştirmek gereğinde bulunmak gibi ekonomik, psikolojik ve sosyo-kültürel sorunlar ile yüzleşmeleri ve bu sorunları çözmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda, bu çalışma, Türkiye genelinde turist rehberliği mesleğini icra edenlerin COVID-19 Pandemisi süresinde yaşamış oldukları stres ve kaygı düzeylerini belirlemeye yöneliktir. Araştırma, nicel araştırma yönteminde tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni, 2022 Ekim ayı içerisinde Türkiye Turist Rehberleri Odaları Birliğine (TUREB) bağlı çalışma kartına sahip 12.101 turist rehberi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem seçiminde ise, evreni temsil edebilmesi açısından kolayda örneklem yöntemi seçilmiştir. Çevrimiçi veri toplama yöntemi ile 377 anket verisi toplanmıştır. Veriler, istatistik paket programına (SPSS) aktarılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, ortalama, standart sapma, çapraz tablolama, t-testi, ANOVA ve faktör analizi teknikleri kullanılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların çoğunun erkeklerden, "31-40" yaş arası ve bekar bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Katılımcıların algılanan stres düzeyi orta düzeyde tespit edilmiş olup, algılanan stres ve demografik veriler arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Katılımcıların kaygı düzeyinin orta seviyede olduğu saptanırken, kaygı düzeyleri ve demografik verileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Profesyonel Turist Rehberi, Covid-19, Stres, Kaygı.

Danışman: Doç. Dr. Sevda BİRDİR, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

DETERMINATION OF PERCEIVED STRESS AND ANXIETY LEVELS IN TOURIST GUIDES DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Tourism is combining the art of making money with the art of making money. One of the most important stakeholders of this sector, which is seen as a chimneyless factory, is tourist guides. Tourist guides are individuals who are considered to be the best transmitters of a region, destination or culture and are also referred to as cultural ambassadors. Tourist guiding is a social profession, therefore, while performing this profession, the guides must be in one-on-one dialogue and contact with the person or people they are visiting. The tourism industry has come to a standstill due to the coronavirus disease, which emerged in Wuhan, China in December 2019. Tourist guides in the tourism sector were also affected by this negative situation. Therefore, with this thesis, it is aimed to fill this gap in the literature. In this context, this study aims to determine the stress and anxiety levels experienced by those who perform the tourist guide profession throughout Turkey during the COVID-19 Pandemic. The research was designed in the quantitative research method. The universe of the research was determined as 12,101 tourist guides with working cards affiliated to the Union of Turkish Tourist Guides Chambers (TUREB) in October 2022. In the sample selection of the research, the convenience sampling method was chosen in order to represent the universe. With the online data collection method, 377 survey data were collected. The data were analyzed by transferring them to the statistical package program (SPSS). In the analysis of the data, mean, standard deviation, cross tabulation, t-test, ANOVA and factor analysis techniques were used. According to the findings, it was found that most of the participants consisted of men, 31-40 years old and single individuals. The perceived stress level of the participants was determined at a moderate level, and it was determined that there was a significant relationship between the perceived stress and demographic data. While it was determined that the anxiety level of the participants was moderate, it was determined that there was a significant relationship between their anxiety levels and demographic data.

Keywords: Professional Tourist Guide, Covid-19, Stress, Anxiety.

Advisor: Assoc. Dr. Sevda BIRDIR, Department of Tourism Guidance, Mersin University, Mersin.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her anında beni destekleyen, her soru işaretimde bana yardımcı olan, tüm bu sürecime engin bilgileri ile eşlik eden Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Sevda SAHİLLİ BİRDİR'e sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Tezimin Savunma Jüri Üyeleri; Sayın Prof. Dr. Uysal YENİPİNAR ve Doç. Dr. Gamze ERYILMAZ hocalarıma katılımları, tezime katkıları, görüş ve önerileri için teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez aşamasında değerli fikirleriyle beni aydınlatan Sayın Arş. Gör. Dr. Burhan ÇINAR hocama teşekkür ediyorum.

Tez sürecimde beni her zaman destekleyen ve yalnız bırakmayan sevgili meslektaşım ve eşim Pelin DOĞAN'a teşekkür ediyorum.

Beni bu günlere getirip bu aşamaya gelmemi sağlayan aileme, annem Figen DOĞAN, babam Sedat DOĞAN'a şükranlarımı sunuyorum.

Meslek hayatımda gelişim sağlamam konusunda desteklerini sunan Ali Murat MERZECİ ve Yüksel BALCI'ya teşekkür ediyorum.

Benim bugünlere gelmemi sağlayan ve tez sürecimde beni destekleyen arkadaşlarım, dostlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Gökhan DOĞAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR ve SİMGELER	ix
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Turist Rehberi	4
1.1.1. Dünya’da Turist Rehberliği	4
1.1.2. Türkiye’de Turist Rehberliği	5
1.2. COVID-19 Salgını	6
1.3. Covid-19 ve Turizm İle İlgili Literatür	7
1.4. Stres	11
1.4.1. Algılanan Stres	12
1.5. Kaygı	12
1.5.1. Kaygı Türleri	13
1.6. COVID-19’un Dünya Turizmi Üzerindeki Etkileri	13
1.7. Covid-19’un Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkileri	14
1.8. Covid-19’un Turist Rehberliğine Etkileri	15
1.9. Literatür	16
2. METODOLOJİ	19
2.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme	19
2.2. Araştırmanın Modeli	20
2.2.1. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	20
2.2.2. Koronavirüs Kaygı Ölçeği	20
2.2.3. Algılanan Stres Ölçeği	21
2.3. Araştırma Verilerinin Analizi	21
2.4. Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi	22
3. BULGULAR	24
3.1. AS ₁ : Profesyonel turist rehberlerinin demografik özellikleri nelerdir?	24
3.2. AS ₂ : COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi nedir?	27
3.3. AS ₃ : Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres kaç boyut altında toplanmaktadır?	27
3.4. AS ₄ : COVID-19 Pandemisinde algılanan stres boyutları profesyonel turist rehberlerin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?	29
3.5. AS ₅ : COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi nedir?	31
3.6. AS ₆ : COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi kaç boyut altında toplanmaktadır?	32
3.7. AS ₇ : COVID-19 Pandemisinde kaygı düzeyi boyutları profesyonel turist rehberlerinin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?	32
SONUÇ VE ÖNERİLER	35
KAYNAKLAR	40
EKLER	46
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	50
ÖZGEÇMİŞ	51

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. $\alpha = 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri	19
Tablo 2.2. Güvenilirlik	22
Tablo 2.3. Geçerlilik	23
Tablo 3.1. Profesyonel Turist Rehberlerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	24
Tablo 3.2. Algılanan Stres Düzeyi Sınıflama Tablosu	28
Tablo 3.3. Profesyonel Turist Rehberlerinin Algıladıkları Stres Boyutlarına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları	28
Tablo 3.4. Algılanan Stres Düzeyi ile Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre t-Testi Analizi	30
Tablo 3.5. Algılanan Stres Düzeyi ile Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre t-Testi Analizi	30
Tablo 3.6. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Yaş Değişkenine Göre ANOVA Tablosu	30
Tablo 3.7. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Eğitim Düzeyine Göre t-Testi Tablosu	31
Tablo 3.8. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tablosu	31
Tablo 3.9. Kaygı Düzeyi Sınıflama Tablosu	32
Tablo 3.10. Profesyonel Turist Rehberlerinin Koronavirüs Kaygı Düzeyi Boyutlarına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları	33
Tablo 3.11. Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre t-Testi Tablosu	33
Tablo 3.12. Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre t-Testi Tablosu	33
Tablo 3.13. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Yaş Değişkenine Göre ANOVA Tablosu	34
Tablo 3.14. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Eğitim Düzeyine Göre t-Testi Tablosu	34
Tablo 3.15. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tablosu	34

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
TUREB	Türkiye Turist Rehberleri Odaları Birliği
ADRO	Adana Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ANRO	Ankara Turist Rehberleri Odası
ARO	Antalya Turist Rehberleri Odası
ATRO	Aydın Turist Rehberleri Odası
BURO	Bursa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ÇARO	Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası
GARO	Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası
İRO	İstanbul Turist Rehberleri Odası
İZRO	İzmir Turist Rehberleri Odası
MUTRO	Muğla Turist Rehberleri Odası
NERO	Nevşehir Turist Rehberleri Odası
ŞURO	Şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
TRO	Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası
WFTGA	Word Federation of Tour Guide Associations
TUREB	Türkiye Turist Rehberleri Odaları Birliği
ADRO	Adana Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ANRO	Ankara Turist Rehberleri Odası
ARO	Antalya Turist Rehberleri Odası
ATRO	Aydın Turist Rehberleri Odası
BURO	Bursa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ÇARO	Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası
GARO	Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası
İRO	İstanbul Turist Rehberleri Odası
İZRO	İzmir Turist Rehberleri Odası
MUTRO	Muğla Turist Rehberleri Odası
NERO	Nevşehir Turist Rehberleri Odası
ŞURO	Şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
TRO	Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası
WFTGA	Word Federation of Tour Guide Associations
TUREB	Türkiye Turist Rehberleri Odaları Birliği
ADRO	Adana Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ANRO	Ankara Turist Rehberleri Odası
ARO	Antalya Turist Rehberleri Odası
ATRO	Aydın Turist Rehberleri Odası
BURO	Bursa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
ÇARO	Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası
GARO	Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası
İRO	İstanbul Turist Rehberleri Odası
İZRO	İzmir Turist Rehberleri Odası
MUTRO	Muğla Turist Rehberleri Odası
NERO	Nevşehir Turist Rehberleri Odası
ŞURO	Şanlıurfa Bölgesel Turist Rehberleri Odası
TRO	Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası
WFTGA	Word Federation of Tour Guide Associations
ASÖ	Algılanan Stres Ölçeği

GİRİŞ

Pandemiler tıbbi bir fenomen olmanın yanı sıra kişileri ve halkları birçok şekilde etkileyen strese ve kaygıya sebep olan sosyal bir olgudur (Javed vd., 2020, s. 1). İnsanlığın varoluşundan beri kişilerin hayatlarını kaybetmelerine sebep olan hastalıklar mevcuttur. Bu hastalıklar, Kara Veba (14.yy), İspanyol gribi (1918-1920) gibi eski hastalıkların haricinde, son dönemlerde ortaya çıkan salgınlardır (Domuz Gribi, SARS, MERS, Ebola, Zika, Covid-19). Yayılım gösteren bu hastalıkların hepsi bireylerin yaşamlarında önemli sonuçlara sebep olmuşlardır (Alaeddinoğlu ve Rol, 2020, s. 234).

Çin’de bulunan Wuhan kentinden 2019 yılında beliren ve sebebi belirlenemeyen bir zatürre türü olan Covid-19 hastalığı 03 Aralık 2019’da Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’ne bildirilmiştir. Virüsün yüzeyle temas ile bireylerin öksürmesi veya solunumu ile yayılım gösteren bir hastalık olduğu belirlenmiştir. Wuhan kentinden dünyanın her yerine gerçekleştirilen seyahatler ile bulaşma hızı ve oranı artmıştır. Aynı zamanda ülke liderlerinin salgının ilk başladığı dönemden bu yana tedbirleri sıkı tutmamasından dolayı da hızla artış göstermiştir. Bu sebepten ötürü DSÖ tarafından küresel çapta bulaşma oranının yayılmasını önlemek için ‘‘PANDEMİ’’ gündeme gelmiştir (Düzgün ve Kurt, 2020, s. 19).

Covid-19, 2020 yılı başından beri hayatımızda bulunmaktadır ve küresel ekonomide bulunan bütün sektörler gibi turizm sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Pandemi boyunca seyahat ve konaklama işletmelerinin kapalı olması nedeniyle sektörde hizmet veren milyonlarca çalışanda işsiz kalmıştır (Alaeddinoğlu ve Rol, 2020, s. 234). Covid-19 salgın krizinin mevcut şekliyle meydana getirdiği tehdidin dahi kişilerden ulusal oluşumlara kadar etkileri ve yansımaları olacağı söylenmektedir (Arslan ve Karagül, 2020, s. 4).

Krizler turizm sektörünü direkt olarak etkileyen olgulardır. Turist rehberleri de bu sektörün en önemli parçalarından biri olması sebebiyle mesleği icra edenlerde bu krizlerden direkt olarak etkilenmektedir. Covid-19 sürecinde turist rehberleri işsiz kalmış, sektör değiştirmiş, farklı uğraşlara başlamış ve sürecin geçmesini bekleyenler olmuştur. Bu süreç turist rehberleri için hem maddi hem manevi olarak yıpratıcı bir süreç olmuştur. Bu süreçle birlikte turist rehberlerinde meslekte geleceğe yönelik stresle birlikte kaygılar oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda tez önerisinde turist rehberlerinin Covid-19 Pandemisinde algıladıkları stress ve kaygı düzeyleri ne düzeydedir? sorusundan hareket edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Covid-19 pandemisinin, turist rehberleri üzerinde yaratmış olduğu stres ve kaygı düzeylerini tespit etmektir. Araştırmada profesyonel turist rehberlerine birebir ve online olarak veri toplama yöntemlerinden anket formu uygulanmış olup bu anketler ilgili analizlere tabii tutulmuştur.

Araştırma Soruları

Araştırma problemine cevap aramaya yönelik yedi araştırma sorusu geliştirilmiştir. Söz konusu sorular aşağıda belirtilmiştir.

AS₁: Profesyonel Turist Rehberlerinin demografik özellikleri nasıldır?

AS₂: Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi nedir?

AS₃: Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres kaç boyut altında toplanmaktadır?

AS₄: Covid-19 Pandemisinde algılanan stres boyutları profesyonel turist rehberlerin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

AS₅: Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi nedir?

AS₆: Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi kaç boyut altında toplanmaktadır?

AS₇: Covid-19 Pandemisinde kaygı düzeyi boyutları profesyonel turist rehberlerin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Turizm sektöründe nitelikli ve kalifiye bir iş kolu olan turist rehberliği ve mesleği icra edenler Covid-19 Pandemisi sürecinde maddi ve manevi olarak çok büyük zorluklar yaşamışlardır (Düzgün ve Kurt, 2020, s.18). Araştırmanın neticesinde yaşanan stres ve kaygı düzeylerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde Covid-19 pandemisinin turist rehberlerinin stres ve kaygı düzeyleri ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Bu durum göz önüne alınarak literatürdeki bu boşluğu doldurmak amaçlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın profesyonel turist rehberlerinin mesleğe yönelik stres ve kaygı düzeyleri belirlenerek, turist rehberlerinin kendilerini geliştirmeleri hususunda da büyük katkı sunacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Çalışmanın amacı doğrultusunda anketi cevaplayan turist rehberlerinin ankette yer alan soruları dürüstçe cevapladıkları varsayılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin, araştırma amacına uygun ve geçerli olduğu varsayılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklerin toplanan verilerin analizi için uygun olduğu varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırma 2022-2023 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde eylemli olarak görevini icra eden profesyonel turist rehberleri ile sınırlıdır. Eylemsiz

Rehberler ise çalışma kartına sahip olup, ancak aktif halde rehberlik mesleğini yapmayan pasif halde bulunan rehberlerdir. Bu nedenle araştırma eylemli turist rehberlerinden anket verisi elde edilmiştir.

Veri toplama süreci Covid-19 sürecinde olduğundan online ve yüz yüze anket uygulaması ile sınırlandırılmıştır. Verilerin, zamanı belli bir tarih aralığında (Ekim 2021-Mayıs 2022) toplanması bir diğer sınırlılıktır. Ankete katılan katılımcı sayısı 377 kişi ile sınırlı kalmıştır. Diğer bir sınırlılık ise, araştırma verilerin güvenilirliği ve geçerliliği, kullanılan veri toplama aracı ile sınırlanmış olmasıdır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turist Rehberi

Turist rehberliği mesleği, insanoğlunun varoluşundan bu yana kabul gören bir kavram olmakla birlikte, tanımı şartlara ve kuşaklara göre değişmektedir. Yaklaşık 70.000 yıl önce insanların hayatta kalmak için avlandığı ve göç ettiği gözlemlenmiştir. Geldikleri ve keşfettikleri yerlere anlam verebilmek için insanların sürekli hareket halinde oldukları görülmektedir. Sürekliliğin varlığı turizm olgusunu doğurmuştur. Bu bağlamda tur rehberleri bu olgunun son derece önemli bir parçası haline gelmiştir (Düzgün ve Kurt, 2020). Turist rehberliği, turistlerin seyahatleri boyunca aldıkları hizmetleri kapsayan bir meslektir. Bu hizmet, turistlerin ziyaret ettikleri destinasyonda farklı kültürleri ve deneyimleri keşfetmelerine yardımcı olarak, turistlerin tatillerinden memnun ayrılmalarına katkı sağlar (Yenipınar ve Çınar, 2019). Turist rehberleri, ziyaret edilen yerlerin kültürel ve tarihi değerlerini tanıtarak, turistlerin bu değerleri keşfetmelerini sağlar. Ayrıca, turist rehberleri turistlerin güvenliğini sağlamakla da görevlidirler ve turistlerin ihtiyaçlarına cevap vererek seyahatlerini sorunsuz bir şekilde tamamlamalarını sağlarlar. Turist rehberliği, turizm endüstrisinde önemli bir rol oynamaktadır ve turist rehberleri, turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlayarak, yerel toplulukların ve ülkelerin ekonomisine yardımcı olurlar (Birdir ve Taşbey, 2020, s. 6).

Turist rehberliği mesleği, bazıları tarafından keyifli ve basit bir meslek olarak algılanabilir. Ancak mesleği içeriden incelediğinizde veya deneyimlediğinizde, birçok zorluğu ve sorumluluğu olduğu açık bir şekilde görülür. Turist rehberleri, turistlerin güvenliğini sağlamak, ziyaret edilen yerlerin kültürel ve tarihi değerlerini doğru bir şekilde aktarmak, turistlerin ihtiyaçlarına cevap vermek gibi birçok sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüdürler. Ayrıca, turist rehberliği mesleği, bireylerin seyahat etme isteği, dünya genelindeki kültürel, siyasi ve sosyal olaylara karşı merak duyması, insanlarla iyi bir iletişim kurabilme becerisi gibi faktörlerle de oldukça bağlantılıdır. Bu nedenle, turist rehberliği mesleği, yalnızca seyahat etme fırsatı sunan basit bir meslek değil, aynı zamanda büyük bir sorumluluk ve zorluklarla dolu bir meslektir (Yenipınar ve Çınar, 2019, s. 154).

1.1.1. Dünya’da Turist Rehberliği

İnsanlık tarihi boyunca, bireyler ilk dönemlerde sadece temel yaşamsal faaliyetleri için mücadele etmişlerdir. Bu dönemde yapılan ilk seyahatlerin, ihtiyaç ve mecburiyetten kaynaklandığı düşünülebilir. Türkçedeki "Seyahat" kelimesinin kökü olan "Travel" kelimesi, Fransızca "Travailler" kelimesinden türemiştir ve bu kelimenin anlamı çalışmak veya iş görmektir (Birdir, Derinalp ve Birdir 2022, s. 5). Turist rehberliği mesleği, tarihi süreç içerisinde çeşitli evrelerden geçerek bugüne kadar gelmiş önemli bir meslek alanıdır. Bu mesleğin kökenleri, M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan Herodotos dönemine kadar uzanmaktadır. İlk çağlarda Romalıların seyahat etme ihtiyacı doğduğunda, turist rehberliği mesleğine ihtiyaç duyulmuştur. Dönemin rahipleri, rehberlik mesleğini yerine getirmişlerdir. Çağımız rehberlerinin öncüleri, Romalı Cicero’dan adını almış “Çiçeronlar”dır. Çiçeronlar Avrupa’nın en saygın

rehberleri olarak görülmekteydiler. Bölgelerinin tarihini, eğitimini temsilen görevlendirilmiş ve imtiyazlı olmuşlardır (Gülmez ve Demirkollu, 2013, s. 415).

İlk seyahatlerin Mısırlı rahipler eşliğinde gerçekleştirildiği M.S. 1. yüzyılda Romalılar tarafından yapılmıştır. Antik çağlarda ise, festivallere yönelik gerçekleştirilen turlar, rehberlik mesleğinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Haçlı seferleri dönemiyle birlikte seyahatler artmış ve 16. yüzyıla gelindiğinde, aristokratlar tarafından gerçekleştirilen Büyük Tur adı verilen seyahatlerde rehberlik hizmeti büyük önem taşımıştır. Bu dönemde, rehberlik hizmeti, soylu gençlerin öğretmenleri tarafından yerine getirilmekteydi (Güneş ve Şengül, 2017, s. 8). Özellikle, 17. Yy.'dan itibaren meydana gelen Sanayi Devrimi ile Avrupa'da seyahat eden bireylerin sayısı artmıştır. Ulaşım ve konaklama sektöründe yaşanan gelişmeler seyahat acentalarının meydana gelmesini hızlandırmıştır. Ancak, turizm ve turist rehberliği sektörünün günümüz şeklini alması, Sanayi Devrimi'nden sonra meydana gelmiştir (Ahipaşaoğlu, 2006, s. 13). Birinci Dünya Savaşı'nın ardından motorlu araç sayısı artmıştır. Sivil havacılık 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiştir ve bu durum kitle turizmini arttırarak seyahat acentaları ve tur rehberlerinin sayısının artmasına yol açmıştır (Dinçer ve Kızıllırmak, 1997, s. 121). Turist Rehberliği mesleği grup seyahatlerinin başlamasıyla tarihsel süreçteki yerini almıştır (Eser, 2018, s. 29).

1.1.2. Türkiye'de Turist Rehberliği

Anadolu'da rehberlik tarihi çok öncelere ulaşmaktadır. M.Ö. 300'lü tarihlerde İskender'in Anadolu fethi sırasında, ordusuna rehberlik eden Likyalılardan söz edilmektedir (Yılmaz, 2017, s. 121). Fakat modern anlamda Türkiye'de rehberliğin ortaya çıkışı 19. Yüzyıla tarihlenmektedir. Öte yandan, 1839 Tanzimat Fermanı ile Avrupa ilişkileri gelişim göstermiştir. Bu ilişkiler sonucunda İstanbul'a gelen yabancı sayısı artış gösterdiği için yeni bir meslek sınıfı oluşmuştur (Ahipaşaoğlu, 2006, s. 17).

İstanbul'a tüccar olarak gelenlere Ermeni, Rus, Süryani, Musevi, Fransız, İtalyan ve Maltalı gayrimüslim çocukları tercüman-rehberlik yapmışlardır. Çünkü, dine aykırı olduğu gerekçesi ile Müslüman kesim uzak kalmıştır. Rehberlik ile ilgili ilk belgeler 1890 tarihli Nizamnamede bulunmaktadır. Sonrasında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte "Türk Seyyahin Cemiyeti" kurulmuştur. Daha sonra, 1925 yılı 2730 sayılı "Ecnebi Seyyahlara Tercümanlık ve Rehberlik Edecekler Hakkında Kararname" yayımlanmıştır. İlk rehberlik kursu 1928 yılında açılmıştır. Belediyeler 1935 yılında "Tercüman Rehber Kursları" açmışlardır. Türkiye'de turist rehberliğinin önderi Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkcısı) olarak bilinmektedir. Türkiye'ye gelen ziyaretçilere ülkemizin tanıtımı konusunda önemli katkıları vardır. Tarihin babası olarak bilinen Herodot, coğrafyacı Strabon'da yine Anadolulu olup Anadolu'yu en ayrıntılı şekilde anlatmışlardır. Evliya Çelebi "Seyahatname" sinde 50 yıl boyunca yaptığı gezileri kaleme alan önemli bir gezgindir (Eser, 2018, s. 30-33).

Turist rehberliğini konu alan ilk yönetmelik 1971 yılında yayımlanmıştır. Daha sonrasında bu yönetmelik 1983, 1986, 1998, 1995 ve 2005 yılında değişikliklere uğramıştır. Bu yönetmelik 2012 yılına

kadar yürürlükte kalmıştır (Zengin, Eker ve Bayram, 2017, s. 144). Türkiye’de 22.06.2012 tarihinde 28331 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan 6326 sayılı kanuna göre kurulan TUREB’e bağlı olan turist rehberi sayısı 11.341’dir. Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB)’e bağlı diğer odalar şu şekilde sıralanabilir; Aydın Turist Rehberleri Odası (ATRO), Bursa Bölgesel Turist Rehberleri Odası (BURO), Çanakkale Bölgesel Turist Rehberleri Odası (ÇARO), Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası (GARO), İzmir Turist Rehberleri Odası (İZRO), Muğla Turist Rehberleri Odası (MUTRO), Nevşehir Turist Rehberleri Odası (NERO), Trabzon Bölgesel Turist Rehberleri Odası (TRO) (TUREB, 2021).

Turist rehberleri dağılımı odalara göre değişiklik göstermektedir. Odalarda bulunan rehber sayıları ADRO’da 111 eylemli, 58 eylemsiz toplamda 169 rehber, ANRO’da 463 eylemli, 365 eylemsiz toplamda 828 rehber, ARO’da 1227 eylemli, 490 eylemsiz toplamda 1717 rehber, ATRO’da 532 eylemli, 158 eylemsiz toplamda 690 rehber, BURO’da 95 eylemli, 41 eylemsiz toplam 212 rehber, ÇARO’da 176 eylemli, 36 eylemsiz toplamda 212 rehber, GARO’da 124 eylemli, 44 eylemsiz toplam 168 rehber, İRO’da 3544 eylemli, 1255 eylemsiz toplamda 4799 rehber, İZRO’da 718 eylemli, 401 eylemsiz toplam 1119 rehber, MUTRO’da 311 eylemli, 129 eylemsiz toplam 440 rehber, NERO’da 669 eylemli, 110 eylemsiz toplam 779 rehber, ŞURO’da 115 eylemli, 37 eylemsiz toplam 152 rehber ve TRO’da 97 eylemli, 35 eylemsiz toplam 132 rehber bulunmaktadır. TUREB’e üye olan odalarda kayıtlı toplam rehber sayısı ise 8182 eylemli, 3159 eylemsiz toplam 11341 profesyonel turist rehberi bulunmaktadır (TUREB, 2021).

1.2. COVID-19 Salgını

Yeni koronavirüs salgını daha sonraları COVID-19 olarak adlandırılmıştır. Koronavirüsler ailesi memelileri, insanları ve kuşları etkileyebilen geniş bir yapıya sahiptir. Covid-19, bir beta koronavirüs olan SARSCOV-2 virüsüdür ve genomları SARS hastalığına sebep olan virüs gibidir (Sohrabi vd., 2020, s. 71). “COVID”, “Corona Virus Disease” anlamına gelirken, 19 ise virüsün ortaya çıktığı yılı ifade etmektedir (Uğur ve Akbıyık, 2020, s. 1).

COVID-19 virüsünün insanlar üzerinde ölümcül etkileri olduğu ifade edilmiştir. Dünya sağlık örgütüne göre (WHO), virüs altı ayda 6,4 milyon kişiye bulaşmış ve 383.000 kişinin ölümüne neden olmuştur. COVID-19’un, insanlık için biyolojik bir tehdit oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca virüsün küresel kapsamda psikolojik, ekonomik ve sosyal krize sebep olduğu belirlenmiştir. Küresel kriz hemen hemen tüm sektörleri etkilemiş ve turizm sektörü de bu krizden etkilenen en önemli sektörlerin başında gelmiştir. Devlet yöneticileri, virüsün yayılmasını yavaşlatmak için ulaşımdan barınmaya kadar birçok alanda kısıtlamalar getirmişlerdir. Virüsün yayılımının önlenmesi amacıyla uçuşlar iptal edilmiş, konferans ve toplantılar ertelenmiş ve insanlar olabildiğince evden çalışmaya başlamıştır (Yenişehirlioğlu ve Salha, 2019).

Dünya genelinde toplam vaka sayısı 131.190.996, toplam ölüm sayısı 2.855.014 ve toplam iyileşen sayısı 105.593.840 olarak kaydedilmiştir. ABD’de 31.331.259 vaka, 567.759 ölüm ve

23.828.253 iyileşme görülmüştür. Brezilya'da ise 12.912.379 vaka, 328.366 ölüm ve 11.276.628 iyileşme kaydedilmiştir. Rusya'da 4.572.077 vaka, 100.017 ölüm ve 4.195.869 iyileşme gerçekleşmiştir. Hindistan'da 12.484.076 vaka, 164.655 ölüm ve 11.627.107 iyileşme tespit edilmiştir. İngiltere'de 4.357.091 vaka, 126.826 ölüm ve 3.888.455 iyileşme rapor edilmiştir. İspanya'da 3.291.394 vaka, 75.541 ölüm ve 3.054.725 iyileşme gözlemlenmiştir. İtalya'da 3.650.247 vaka, 110.704 ölüm ve 2.974.688 iyileşme rapor edilmiştir. Peru'da 1.568.345 vaka, 52.331 ölüm ve 1.485.582 iyileşme tespit edilmiştir. İran'da 1.920.394 vaka, 62.999 ölüm ve 1.642.418 iyileşme gözlemlenmiştir. Almanya'da 2.874.371 vaka, 77.431 ölüm ve 2.560.400 iyileşme rapor edilmiştir. Türkiye'de 3.445.052 vaka, 32.078 ölüm ve 3.082.676 iyileşme tespit edilmiştir. Fransa'da 4.741.759 vaka, 96.280 ölüm ve 297.734 iyileşme gözlemlenmiştir. Çin'de 90.252 vaka, 4.636 ölüm ve 85.413 iyileşme kaydedilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2021).

1.3. Covid-19 ve Turizm İle İlgili Literatür

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'ne göre 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan küresel COVID-19 salgını nedeniyle 2020 Ocak ve Ekim ayları arasında gelen uluslararası turist (geceleme ziyaretçisi) sayısı 2019 yılına göre düşmüştür.

Priyadarshini (2020) tarafında yapılan bir çalışmada, seyahat ve turizm sektörü için küresel gelirlerin 2019'daki küresel seyahat ve turizm gelirlerine kıyasla %17'lik bir düşüş olduğunu savunarak yaklaşık 568,6 milyar ABD doları olduğunu öne sürmüştür. Ancak çalışmada, kıtalararası turizmden elde edilen gelir de analiz edilmiştir. Çalışmada, 2020'deki tahmini turizm gelirlerini bir önceki yıla karşılaştıran bir analize göre, Kuzey Amerika'da %9,4, Avrupa'da %16,18 ve ilk vakaların görüldüğü Çin dahil Asya'da %27,08 düşüş gösterdiğine vurgu yapılmıştır.

Yıldırım ve Solmaz (2020) çalışmasında, COVID-19 ile alakalı tükenmişliği belirlemeye çalışmışlardır. İnceleme sonucunda COVID-19 stresinin dayanıklılığı ve COVID-19 tükenmişliğini öngördüğünü göstermiştir. Bulgulara göre COVID-19-BS'nin COVID-19 ile ilgili tükenmişliği ölçmek için psikometrik olarak sağlam bir ölçek olduğunu göstermiştir. Sonuçlar, COVID-19 ile ilgili stres ve tükenmişlik arasındaki ilişkide dayanıklılığın rolüne ilişkin anlayışımızı da arttırdığını gösterdiğini belirtmişlerdir.

Papanikos (2020) tarafından COVID-19 sürecinin Yunanistan turizmi üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırma, salgının Yunanistan turizm sektörü üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit ederek Yunanistan'ın turizm gelirinin savaşın olmadığı zamanlarda çok önemli ölçüde düşmediği sonucuna varmıştır.

Acar (2020), araştırmasında yeni Covid-19 salgınının ülke ekonomisine uzun vadede zarar vereceğine ve bu zararlardan turizm sektörünün doğrudan etkileneceğine dikkat çekmiştir. Yapılacak yeni uygulamaların sektörü güçlendirmesi adına yapılması gerektiğine değinmiştir.

Kılıç, Aslan ve Gövce (2020) tarafından yapılan bir araştırma, pandemi sonrası planladıkları tatillerde turistlerin çoğunluğunun ülkede tatil yapmayı ve tatillerini kendi araçlarıyla geçirmeyi tercih ettiğini ortaya koymuştur. Konaklama söz konusu olduğunda turistler kalabalıktan uzak, kendi yemeklerini hazırlayabilecekleri yerleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Atay (2020) yaptığı çalışmada, COVID-19 salgını ve COVID-19 hastalığının turizme etkilerini derlemiştir. Derlemede, COVID-19'un, ekonomisi turizme bağlı olan ülkelerde yarattığı ekonomik sorunlar ele alınmıştır. Türkiye'yi kapsayan incelemelerde Anadolu kültür turlarında gözle görülebilir bir azalma olduğu belirtilmiştir.

Göksu ve Kumcağız' ın (2020), COVID-19 salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri adlı çalışmalarında, COVID-19'un bireyler üzerinde yarattığı stres ve kaygı düzeylerini ölçmüşlerdir. Araştırmanın katılımcıları, Giresun ilinde çeşitli mesleklerde çalışan 303 kişi olarak gerçekleşmiştir. Araştırmada katılımcılarda algılanan stres ile durumluk kaygı ve sürekli kaygı arasında orta düzeyde pozitif yönlü istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Budak ve Korkmaz (2020) tarafından yapılan çalışmada güncel veriler incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. COVID-19 pandemisini değerlendirerek, Dünya'da ve Türkiye'deki etkilerini inceledikten sonra çıkarımlarda ve önerilerde bulunmuşlardır.

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) (2020) yaptıkları istatistik araştırmalarına göre çeşitli turizm kuruluşlarının (örneğin DTÖ) 2020 istatistik araştırma raporlarının da gösterdiği gibi konaklama sektörü, havacılık sektörü, kruvaziyer sektörü, konferans sektörü, konferans ve sergi organizasyonları, seyahat acenteleri ve tur operatörleri en çok etkilenenlerdir. COVID-19 salgını tarafından, tur operatörleri ve seyahat acenteleri, havayolu ve konaklama sektörleri ile birlikte turizm sektörünün en önemli oyuncularında yer almaktadır. Seyahat acenteleri, COVID-19 döneminde toplu ve grup seyahatlerinin durma noktasına gelmesinden büyük darbe almıştır. Bununla birlikte, 2019 yılına göre 2020 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısı %75 azalarak 11.200.882 olarak gerçekleşmiştir. Tur operatörleri ve seyahat acenteleri için turist rehberleri olmazsa olmazdır. Bu nedenle bu alandaki gelişmeler turist rehberlerini de etkilemektedir.

Yüksek ve Kalyoncu (2021) çalışmalarında COVID-19 pandemisinin turizm sektörü üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmanın en önemli sonucu ise katılımcıların belirsizlik ve öngörüsüzlükten dolayı geleceğe yönelik plan oluşturmamadıklarını belirtmeleri olmuştur.

Manchia, Gathier, Yapıcı Eser, Schmidt de Quervain, van Amelsvoort, Bisson, Cryan, Howes, Pinto, van der Wee, Domschke, Branchi, Vinkers (2021), yaptıkları incelemede, COVID-19 salgınının psikolojik sağlığı ne denli etkilediğine ve insan stres seviyesinin salgın tarafından kısa ve uzun vadede ne hale büründüğüne dair eleştirel bir genel bakış sunmuşlardır. COVID-19 önlemlerinden acil bir şekilde kurtularak zaman içinde şaşırtıcı bir şekilde dirençli olduğu kanıtlanmıştır. Yine de ergenlik çağındaki gençler ve sağlık çalışanları gibi COVID-19 salgınından ciddi şekilde etkilenen hassas

grupların mevcut olduğu belirlenmiştir. Kişiler arasında büyük farklılıklar bulunmuştur ve ilerideki dönemde meydana gelebilecek salgınlar için, savunmasız grupların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış kişiselleştirilmiş yardım ve müdahaleler sağlamak için direncin en başından kapsamlı ve bütüncü bir şekilde değerlendirilmesine açık bir ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Pope, Olander, Leitao, Meaney, Matvienko Sikar (2022), çalışmalarında stres deneyimleri yere veya demografiye özgü görünmese de maske takma ve kalabalık yerlerden kaçınma ile sosyo demografik faktörler arasındaki ilişki, doğum öncesi sağlık davranışının bazı unsurlarının strese neden olabileceğini belirlemiştir.

Özkan ve Yeşildağ (2022) yaptıkları COVID-19 salgınının turist rehberliği mesleği üzerine etkilerini araştırmak için Çanakkale rehberler odası üzerine bir çalışma yapmışlardır. Yaptıkları bu çalışmada veri elde edebilmek için nitel bir yöntem olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Turist rehberlerinin verdikleri cevaplara göre, salgın döneminde sosyopsikolojik, ekonomik ve mesleki yönde olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Turist rehberleri, ekonomik olarak sorun yaşadıkları için farklı işler yapmak zorunda kalmışlardır ve aynı zamanda ekonomik birikimlerini harcamak zorunda kalmışlardır. Çanakkale rehberler odasına bağlı turist rehberleri salgın sürecinde gerek kendilerinin gerekse ailelerinin sosyopsikolojik olarak olumsuz yönde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre turizm sektörüne fon sağlanması, rehberlere yönelik psikolojik destekler sağlanması, bireysel seyahatlerin artmasından dolayı yeni paket ve programlar hazırlanması gibi öneriler sunulmuştur.

Acun Köksalanlar ve Esenkal Çözeli (2022), çalışmalarında İznik meslek yüksekokulunda turist rehberliği eğitimi alan öğrencilerin COVID-19 ve pandemi sonrasında mesleklerine olan bakış açılarını araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin mesleklerini yapmak için karamsar ve kaygılı oldukları bulunmuştur. Mesleklerine bağlılıklarının azaldığı görülürken aynı zamanda kaygılı olup mesleğine ve turizme olan umudunu yitirmeyenlerin olduğu da tespit edilmiştir. Bunların dışında öğrenciler önemsemedikleri konularda da duyarlı olmaya farkına varmaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

Bayhan ve Saldamlı (2022), yaptıkları çalışmada ülkelerin COVID-19 sürecinde aldığı önlemler, rehberlerin verdiği danışmanlık hizmetlerini sınırladığını, bazen de tamamen engellemiş olduğunu belirtmiştir. Çalışma kapsamında anket yöntemi kullanılarak turist rehberlerinden elde edilen veriler istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Turist rehberlerinin pandemiden en çok etkilenen, uygulanabilir destek ve teşviklerden sınırlı bir şekilde yararlanan, tükenmişlik ve seyahat niyetlerinin orta düzeyde olduğu ve tükenmişlik algısının emeklilik niyeti üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda kamu otoritelerine, şirketlere ve meslek kuruluşlarına önerilerde bulunulmuştur.

Gürbüz ve Yılmaz (2022), yaptıkları nitel çalışmada 16 aktif turist rehberi ile görüşmüşlerdir. Görüşme sonrasında rehberlerin çok ciddi ekonomik zorluklarla karşılaştığı ortaya çıkarken, aynı zamanda alınan tedbirlerin hiçte güven vermediğini yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Gelecek konusunda da farklı alanlara yönelmeyi planladıkları konusunu da yine görüşme sırasında aktarmışlardır. Diğer turizm paydaşları ile yaptıkları görüşmelerde ise, Türk turistlerin bu sene tatilin ertelendiği düşüncesinin olduğu, kendi araçları ile ulaşım sağlamak üzere eğilimli oldukları, kendi yemeklerini yapabilecekleri işletmeleri tercih etme konusunda seçici oldukları ve sağlık sertifikasına dikkat ettiklerini aktarmışlardır.

Yetkin Akgün, Toker ve Yesirlili (2022), yaptıkları çalışmada öğrencilerin turist rehberliği haricinde bir çalışma hayatı ya da ikinci bir meslek olarak turist rehberliği yapma düşüncelerini benimsediklerini tespit etmiştir. Salgının turizm sektöründe ekonomik yönden olumlu sonuçlarının olmadığı gibi gelecekte turist rehberi olabilecek nitelikli ve kalifiye öğrencilerin meslekten uzaklaştıkları ya da bu zaman içerisinde değişik endişe ve korku benzeri duygularla birlikte meslekle ilgili kötümser olmaları rehberlik mesleğinin geleceği için düşündürücü bir durum olduğunu belirtmişlerdir.

Aksu ve Orak (2022) çalışmalarında, COVID-19 pandemisinin sağlık personeli üzerindeki sonuçları belirlenerek şu an ki durumu ortaya çıkarmışlardır. COVID-19 salgın dönemi sonrasındaki sağlık personelinin sosyal izolasyon seviyeleri ve ekonomik kaygı seviyelerinin COVID-19 salgın öncesi döneme oranla anlamlı düzeyde fazla olduğu, iş-hayat dengeleri ortalamalarının ise, anlamlı oranda düşük olduğu ortaya konmuştur. Aynı zamanda sağlık personelinin sosyal izolasyon seviyesinin, iş-hayat dengeleri ve ekonomik kaygı oranları arasında da anlamlı ilişkiler olduğunu belirlemişlerdir.

Ceylan ve Molu (2022) çalışmalarında çıkan sonuca ebeveynlerin kaygı algısı, durumluk ve sürekli kaygısı orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. COVID-19 salgınının aile refahı ve çocuk gelişimi üzerindeki uzun süreli etkilerini önlemek için erkenden engelleme stratejileri belirlenmeli şeklinde öneri de sunmuşlardır.

Özçelik, Dönmez, Işık ve Güngör (2022) fitness merkezlerinde COVID-19 korkusu ve kaygısı üzerine yaptıkları çalışmada, hasta olma kaygısının eğitim düzeyi değişkenine göre incelendiğinde anlamlı farklılık olduğunu, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde ise kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre kaygı oranının daha yüksek olduğunu, kronik hastalar değişkenine göre incelendiğinde ise, anlamlı farklılık olduğunu belirlemişlerdir.

Ülker (2022) çalışmasında, salgın kısıtlamalarının fiziksel etkinlik ve rekreatif aktivitelerde azalmaya sebep olmasıyla birlikte evde egzersiz yapmaya devam etmenin ve sosyal anlamda etkileşime sahip olan aktivitelerin gençlerin refah ve psikolojik durumlarını iyi halde etkilediğini ve COVID-19 hakkındaki korkularını azalttığını gözlemlemiştir.

Shabbir, Mehak, Khan, Ahmed, Haq, Khan, Bhat, Aadil (2022) çalışmalarında, akıl-vücut etkileşimlerindeki değişiklikler, bireylerarası kayıp ve sosyal inkâr gibi psikososyal stresler tarafından tetiklenmektedir. COVID-19'a maruz kalan kişilerde fizyolojik tepki, bireysel fiziksel sağlık durumuna göre değiştiği belirlenmiştir. Bu çalışmada, yediklerimiz ve düşündüklerimiz bağırsak-beyin eksenini ile bağlantılı olduğundan, beslenme ve zihinsel sağlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Akdeniz diyeti, DASH diyeti ve psikobiyotik kullanımı ile birlikte diyet bileşenlerinin pandemi kaynaklı stres, anksiyete ve depresyonda psikolojik sıkıntıyı iyileştirmedeki rolü de tartışılmıştır.

Sun, Zhou, Shao, Wang ve Sun (2022) çalışmalarında, COVID-19'un sebep olduğu çevresel dinamizmin tur rehberlerinin sürdürülebilir performansı üzerindeki etkisini ve bu ilişkide canlılık ve müdahale mekanizmasının aracı rolünü araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve Çin'deki 382 profesyonel tur rehberinden anket yoluyla veri toplamışlardır. Hipotezleri test etmek için Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) ve PROCESS kullanmıştır. Sonuçlara göre çevresel dinamizm, tur rehberlerinin sürdürülebilir performans ile negatif ilişkili olduğu, işteki canlılığın bu negatif etkiye aracılık ettiği; olumlu bir stres zihniyeti, çevresel dinamizm ile canlılık arasındaki ilişkiyi yönettiği saptanmıştır. Ayrıca, canlılık ve sürdürülebilir performans ilişkisinde destekleyici politikanın düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

1.4. Stres

Son yıllarda en yaygın rahatsızlıklarından olan stres; antik çağlarda “kuvvetli çaba” kelimesinin yerine kullanılmıştır. Söz konusu zorlayıcı güç çekmek, germek, itmek ve baskı yapmak şeklinde olumsuzlukları da birlikte getirmektedir. Stres sonucunda fiziksel olarak vücutta bozulmalar oluşabilmektedir. Ayrıca, kimyasal ve duygusal faktörlerle birlikte bedensel ve zihinsel gerilmelere ya da hastalıkların oluşmasına sebep olabilmektedir (Bayram ve Zengin, 2017, s. 198). Stres, etimolojik olarak Fransızca “Estrece” ve Latince “Estrictio” kelimelerine dayanmaktadır ve yıllar içerisinde değişiklik yaşamıştır (Baltaş ve Baltaş, 1997 akt. Tanhan ve Özok, 2018, s. 60). Tarihsel süreçlere bakıldığında, 1600'lere kadar “felaket, bela, dert, keder” gibi anlamlarda kullanılan bu kavram 1700 ve 1800'lerde “bireye, ruhsal yapıya, organlara ya da objelere karşı yöneltilen baskı, güç” gibi anlamlar içermektedir (Şahin, 1998 akt. Tanhan ve Özok, 2018, s. 61). Selye tarafından stres, organizmaya baskı yapan herhangi bir değişime karşı organizmanın verdiği reaksiyon olarak tanımlanmaktadır (Göksu ve Kumcağız, 2020, s. 466).

Stres, toplumda günlük hayatta fazlasıyla bahsedilen, bireyin hayatının kaçınılmaz bir noktasıdır. Kişiler farkında olmasalar da genel itibariyle yoğun stres altındadırlar. Strese sebep olan durumlar değişse de verilen tepkiler aynıdır. İlk çağlarda insanların maruz kaldığı en büyük stres yaşamak için hayvanlarla verdikleri mücadeleydi. 21. Yüzyılda ise, bireylerin böyle bir sorunu yoktur. Fakat, daha güç aşılması gereken sorunlar mevcuttur. İnsanların yaşadıkları strese sebep olarak; teknolojik, ekonomik, sosyal ve politik konularda yaşanan değişiklikler ve bu değişimlere uyum sağlama, kişilerin başarıya odaklanması gibi durumlar sayılabilmektedir (Akman, 2004, s. 40). Stres, kişilerin fizyolojik

ve psikolojik sağlıklarında olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir (Lyon, 2012 akt. Göksu ve Kumcağız, 2020, s. 466). Çevreye adaptasyon hem iç hem de dış koşulların kişinin başa çıkmasını zorlaştırdığında hem fiziksel hem de ruhsal sınırların dışında bir yük oluşturduğu ve oluşan bu yük stres olarak tanımlanmıştır (Cüceloğlu, 2004 akt. Göksu ve Kumcağız, 2020, s. 466).

Geçmişten bu yana bir hastalık olarak görülen stres, aslında sanayi devrimi ile birlikte ve sonrasında çok daha fazla ve yaygın bir hastalık olarak kabul edilmektedir. Kalabalık şehirlerde yaşam, üretim ve rekabetin etkisinin artmasıyla sıkı ve sıkıcı iş şartlarının çalışan kişiler tarafından fazla hissedilmesine sebep olmaktadır. Bireyler; ister kendi işlerini yapıyor olsun, isterlerse işverene bağlı olarak çalışsın, stres; kişinin hayat ve aile saadetini, iş ve genel halk sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu kadar negatif etkisi olan bu soruna, etkili ve uygulanabilir çözümler getirilmelidir (Bayram ve Zengin, 2017, s. 199).

1.4.1. Algılanan Stres

Cohen, Kamarck ve Mermeistein'e (1983) göre, algılanan stres, bireylerin belirli durumları yaşadıkları sırada yaşanan durumun ne kadar stres verici olduğunu değerlendirmesidir. Farklı inançlara, değer yargılarına, yorum ve düşüncelere sahip kişilerin stresi ne şekilde algıladıkları ve yaşayabilecekleri stres düzeylerinde de etkili olabilecektir. Birçok kişi için ortak olan sınav, olağanüstü durumlar, evlenme ve boşanma gibi durumlar stres kaynağı olabilmekte ve bu durumlarda kişilerin yaşayabileceği stresin düzeyi de farklılık gösterecektir (Özer, 2015).

Algılanan stres, kişinin yaşamı içinde meydana gelen bir durum karşısında stres derecesinin seviyesinin ne olduğunu ortaya koyan duygu veya düşünceleridir. Algılanan stres, kişinin özellikle hayatını kontrol altına alamadığını fark ettiğinde ve istenmeyen güçlüklerle mücadele etmesi gerektiğinde bu güçlüklerle mücadele edebilme kabiliyetine olan güveni ile ilgili duygularını kapsamaktadır (Phillips, 2016). Algılanan stres kişinin yaşamında olan stresle ne şekilde mücadele edebildiğini ve bu kabiliyeti karşısında kişinin nasıl hissettiğini ölçmeyi hedeflemektedir. İnsanlar, benzer olumsuz yaşam koşullarına maruz kalabilirler ancak, kişilerin sahip oldukları karakterleri, söz konusu bu olumsuz yaşam koşulları ile yani oluşan stresle başa çıkma yöntemlerinde farklı davranışlar sergilerler (Phillips, 2016).

1.5. Kaygı

Kaygı kelime kökeni olarak eski Yunanca' da "anxietas" kelimesinden gelmektedir ve endişe, korku merak anlamına gelmektedir (Kaya ve Varol, 2004, s. 32). Türk Dil Kurumu tarafından kaygı; endişe, sıkıntı, üzüntü hissedilen düşünce ya da tasa olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2021). Sağlığı ve esenliği etkileyen duygular, davranışın ortaya çıkışını önemli ölçüde etkiler. Olumlu duygular, bireyleri amaçlarına ulaşma konusunda motive ederken, kaygı gibi duygular, yararlı etkilerinin ötesine geçtiğinde önemli bir kaygı haline gelebilmektedir (Spielberger ve Reheiser, 2009). Kaygı, stresli durumlarda ortaya çıkmaktadır ve bireyin güvensiz durumlara karşı geliştirdiği bir

savunmadır (Öz, 2010 akt. Göksu ve Kumcağız, 2020, s. 466). Genel olarak hayata uyum düzenin bir parçası olan kaygı duygusudur. Hayatın devamı için gereklidir ve insanoğlu yaşamının bir evresinde bu duyguyu tatmaktadır. Fakat, uzun süreli ve aşırı olması, bireysel ve toplumsal olguları olumsuz etkilemesi, algılama kavrama yeteneğinin bozulması açısından birçok organik ve mental hastalık karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2004 akt. Göksu ve Kumcağız, 2020, s. 466).

Kaygı, genellikle titreme, kas gerilmesi, göğüs acısı, hızlı kalp atışları, baş dönmesi, mide ve baş ağrıları şeklinde ortaya çıkan fiziksel durumların eşlik ettiği bir rahatsızlıktır. Kaygı, insanın doğasında bulunan, çevresel ve psikolojik durumlara verdiği tepkidir. Kaynağı ve başlangıcı bilinçli bir şekilde olmamasına rağmen bilinçli bir şekilde hissedilen, ardından terleme, sararma gibi fizyolojik değişimlerin yaşandığı bir durumdur (Baltaş ve Baltaş, 1999 akt. Akyol, 2018, s. 44).

Kaygı ne kadar yoğunsa davranışlarda o kadar aksar, algılama ve dikkat bozuklukları meydana gelir. Kişi kaygılı ise, davranışlarını da kaygı yaratacak durumlardan kaçınmak için yönlendirdiğinden dolayı diğer opsiyonları net bir şekilde algılayamaz. Bu durumda bireyin psikolojik buhrana ve huzursuzluğu ile sonuçlanmaktadır. Bireylerde görülen kaygı şiddetinin ölçülmesi, bireyin kişiliğini tanımak ve meydana gelen davranışı değerlendirmek için önemlidir. Kaygının şekli, ölçüsü, dışarıya yansıyan belirtileri her ne olursa olsun, kişinin kaygıyı ve kaygıyı ortaya çıkaran çevreyi algılayışı, edineceği tutum ve davranış bakımından gereklidir. Kaygı, bireyi hayatı boyunca kimi zaman dürterek yaratıcı ve yapıcı davranışlara teşvik ederken, kimi zamanda bu davranışları engelleyip çoğunlukla da mutsuz eden bir duygu olarak düşünülebilir (Kaya ve Varol, 2004, s. 36).

1.5.1. Kaygı Türleri

Kaygı kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrıldığı belirlenmiştir. Ancak, Spielberger kaygıyı durumluk ve süreklilik şeklinde ikiye ayırmaktadır (Öner ve Le Compte, 1983 akt. Kaya ve Varol, 2004, s. 35). Tehlikeli durumların oluşturduğu ve geçici duruma bağlı olan kaygı türü “durumluk kaygı”, içten gelen, kişiye öz benliğinin tehlikede olduğunu hissettiren, kişinin yaşadığı olayları stresli biçimde yorumlamaya neden olan kaygı türü de “sürekli kaygı” olarak tanımlanmaktadır (Kaya ve Varol, 2004, s. 34).

1.6. COVID-19’un Dünya Turizmi Üzerindeki Etkileri

Pandemiler ani ve yaygın salgın ve ölümlere sebep olarak sosyal, politik ve ekonomik zorluklara yol açabilmektedir (Madhav vd., 2018, s. 317). Bu anlamda COVID-19 pandemisi döneminde az ya da çok bütün sektörler etkilenmiştir. Bu sektörlerden birinin de turizm sektörü olduğunu söylemek mümkündür (Başer, Ersoy ve Ehtiyar, 2021, s. 15).

Mart 2020’de dünya nüfusunun %90’ından fazlasını etkileyen ülkeler arası seyahat yasakları ve sosyal mesafe önlemleri nedeniyle turizm faaliyeti durma noktasına gelmiştir. Ekonomik gelirinin büyük bölümünü turizm sektöründen sağlayan ülkeler, içinde buldukları zor durumdan özellikle etkilenmiştir (Grech, Grech ve Fabri, 2020, s. 121). Turistlerin büyük bir bölümü, destinasyon seçerken

sadece fiyat ve destinasyon imajına göre değil güvenlik algısına göre gerçekleştirmektedir (Pizam vd., 1997, s. 23). Covid-19 salgınının turistlerin sağlık ve güvenlik algılarını ve seyahat kararlarını önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir (Nazneen, Hong ve Ud, 2020, s. 4).

COVID-19 hastalığı, Çin’de etkili olduktan sonra önemli turistik cazibelere sahip olan İtalya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi ülkelere yayılmıştır (Strielkowski, 2020).

COVID-19 salgınının yayılmasını önlemek için birçok önlem alınmış ve bu önlemler sonucunda dünya çapında birçok sektör ekonomik olarak olumsuz etkilenmiştir. Uluslararası seyahat yasakları ve bağlantılı uçuşlar virüsün yayılmasını önlemek için alınan önlemlerin başında uçuşların iptali, kafe, restoran ve otellerin kapatılması, zorunlu karantina uygulamalarının hayata geçirilmesi ve sokağa çıkma yasaklarının getirilmesi gibi hususlar da turizm sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir (Ranasinghe vd., 2020: 2; Hogue vd., 2020, s. 52.). Yapılan bütün yasaklamalara rağmen, 2021 yılı ve sonraki yıllar için turizm sektöründe artış olacağı öngörülmüştür. Turizm sektörü, Mart ayında dünya çapında tahminen 75,2 milyon iş hacmi düşüşü kaydetmiş, ancak bu rakamın Mayıs ayında 107 milyona kadar yükseldiği görülmüştür (Lock, 2020; Aktaran: Erol, 2020, s. 42).

1.7. Covid-19’un Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkileri

Pandemi sürecinde Türkiye’ye gelen turist sayısında %-71,74’lük bir değişim yaşanmıştır. Türkiye en son 2016 yılında %-30,05 ile en düşük turizm yılını yaşarken 2020 yılı itibarıyla bu değişmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye’nin yıllara göre turizm istatistikleri incelediğinde Pandemi döneminde yaşanan düşüş görülebilir.

Yabancı ziyaretçi sayısı 2002 yılında 13.256.028 olarak kaydedilmiştir. Yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ile ilgili olarak 2002 yılı hakkında veri bulunmamaktadır. Öte yandan, 2003 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 14.029.558’e yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı 2.434.065 olarak kaydedilmiştir. Toplam ziyaretçi sayısı 16.463.623 olmuştur. 2004 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 17.516.908 olarak kaydedilmiş ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise, 3.236.826 olarak kaydedilmiştir. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 20.753.734 olmuştur. 2005 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 21.124.886’ya yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı 3.920.256 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 25.045.142 olmuştur. 2006 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 19.819.833’e düşerken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı 4.104.190’e ulaşmıştır. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 23.924.023 olmuştur. 2007 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 23.340.911’e yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 3.898.719 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 27.239.630 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 26.336.677’ye yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı 4.801.097 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 31.137.774 olmuştur. 2009 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 27.077.114’e yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 4.682.702 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 31.759.816 olarak belirlenmiştir. 2010 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 28.632.204’e

yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısının (4.365.104) bir önceki yıla göre azaldığı belirlenmiştir. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 32.997.308 olmuştur. 2011 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 31.456.076'ya yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısında ise (5.312.963) artış kaydedilmiştir. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 36.769.039 olmuştur. 2012 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 31.782.832'ye yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 5.932.393'e ulaşmıştır. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 37.715.225 olmuştur. 2013 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 34.910.098'e yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 4.950.673 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 39.860.771 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 36.837.900'e yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 4.789.346 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 41.627.246 olmuştur. 2015 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 36.244.632'ye düşerken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısında ise 4.869.437 artış olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 41.114.069 olmuştur. 2016 yılında yabancı ziyaretçi sayısı büyük bir düşüşle 25.352.213'e gerilerken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 5.554.467'ye ulaşmıştır. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 30.906.680 olmuştur. 2017 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 32.410.034'e yükselmiş, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 5.559.790 olmuştur. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 37.969.824 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 39.488.401'e yükselirken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 6.624.191 olmuştur. Bu yılda toplam 2019 yılında yabancı ziyaretçi sayısı 45.058.286'ya yükselmiştir. 2020 yılında yabancı ziyaretçi sayısı büyük bir düşüşle 12.734.213'e gerilerken, yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısı ise 3.236.988 olarak gerçekleşmiştir. Bu yılda toplam ziyaretçi sayısı 15.971.201 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, yıllara göre yabancı ziyaretçi sayısının ve yurtdışında ikamet eden vatandaş ziyaretçi sayısının değişimlerini göstermektedir. Özellikle 2020 yılında, dünya çapında COVID-19 pandemisinin etkisiyle ziyaretçi sayısında belirgin bir düşüş yaşanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

1.8. Covid-19'un Turist Rehberliğine Etkileri

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 09 Haziran 2020 tarihinde yayınlanan genelgede Turist Rehberliği Hizmetinde, COVID-19 Pandemisi süresince uyulması gereken kurallar belirtilmiştir. Bu kurallar, turizm sektöründe çalışanların ve turistlerin sağlıklarını korumak için alınması gereken önlemleri kapsamaktadır. Genelge kapsamında alınan kararlar şunlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020):

- Turist rehberlerine online salgın ve hijyen eğitimleri verilmelidir.
- COVID-19 belirtileri gösteren, tanısı alan veya temaslı olan rehberler sağlık kuruluşuna başvurmalı ve en az 14 gün çalışmamalıdır.
- Rehberler kişisel hijyen kurallarına uymalı, tıbbi maske kullanmalı ve sosyal mesafe kuralına uymalıdır.

- Rehberler tur boyunca, serbest zaman faaliyetleri dışında ve gezi sırasında yolcuların yanında bulunmalıdır.
- Misafirlerin maskeyi doğru kullanmaları için rehberler hatırlatmalar yapmalıdır.
- Eldiven kullanımı önerilmez; ellerin yüze teması engellenmelidir.
- Rehberler ziyaret edilen mekanlarda COVID-19 kurallarına uymalarını hatırlatmalı ve bilgilendirmelidir.
- Rehberler misafirlerin sosyal mesafe kurallarına uymasını gözlemlemeli ve hatırlatmalıdır.
- Turda kablosuz mikrofon ve kulaklık sistemi sağlanır, temas konusunda dikkatli olunur.
- Yüksek sesle konuşmaktan kaçınılmalıdır, ortak kullanılan malzemeler sterilize edilmelidir.
- Tuvalet kullanımında güvenlik sağlanmalı, tek kullanımlık kâğıt havlu kullanımı teşvik edilmelidir.
- Rehberler tur başlangıcında COVID-19 önlemleri hakkında bilgilendirme yapmalı ve kurallara uyulmasını sağlamalıdır.
- Katılımcılarda belirtiler görülürse, hasta izole edilir ve sağlık kuruluşuna yönlendirilir.
- Ulaşım araçlarında resmi kurallara uyulmalıdır.

1.9. Algılanan Stres ve Kaygı İle İlgili Literatür

Campagna ve Curtis'in (2007) anket yöntemi kullanılarak yaptıkları çalışmada, kariyer kararsızlığı ve kaygı arasındaki ilişkinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Regresyon analizleri sonucunda, durumluk ve sürekli kaygının kariyer kararsızlığına bağımsız katkıda bulunduğu, durumluk kaygının ise, kariyer kararında çok daha güçlü bir belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır.

Baltacı, Üngüren, Avsallı ve Demirel (2012) tarafından yapılan çalışmada, turizm öğrencilerinin bilinçsiz kararlar aldıklarını ve gelecekle ilgili daha karamsar olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, gönüllü olarak bir bölüm seçen öğrencilerin gelecekle ilgili kaygılarının daha az olduğu tespit edilmiştir. Lisans düzeyinde Turizm Fakültesi öğrencilerinin Turizm İşletmeciliği Fakültesi öğrencilerine göre eğitimlerinden daha memnun oldukları tespit edilmiştir.

Russy ve Smith (2013) domuz gribinin Meksika'da turistler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu çalışma sonucunda 5 yılda 1 milyon yabancı turist kaybı tespit etmişlerdir. Çalışmada, küresel iklim değişikliği ve nüfus artışının, birçok salgın ve pandemik hastalığın ortaya çıkmasına ve yayılmasına neden olduğuna vurgu yapılmıştır.

İspanyol gribi (1918-19), Asya gribi (1957), Hong Kong gribi (1968), SARS (2002), kuş gribi (2009), MERS, Ebola ve diğerleri, küresel iklim değişikliğinin etkileri arasında yer almaktadır. 2013-

14 yılları arasındaki çalışmalarda, salgınların artışı küresel iklim değişikliğinin bir etken olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır.

Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy (2013) yaptıkları çalışmada algılanan stres ölçeğini (ASÖ) kullanmışlardır ve ASÖ maddelerinin yeterli düzeyde iç tutarlılığa ve test tekrar-test güvenilirliğine sahip olduğunu saptamışlardır. ASÖ puanlarının hayat olayları ve depresyonla anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Yapılan testlerde kadın ve erkeklerin birbirinden farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre kadınların erkeklere göre başlarına gelen olay sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Vignoli (2015), ergenlerin kariyer belirsizlikleri ve kariyer araştırmalarıyla ilgili yaptığı çalışmada anket yönteminden yararlanarak lise son sınıfta olan 242 öğrenciye kariyer kararsızlığı, kariyer araştırması sıklığı, sürekli kaygı ve kişinin akademik ve mesleki kariyerlerinde başarısız olma korkusunu ölçen bir anket uygulamıştır. Yapılan değerlendirmelere göre ergenlerin kariyer kararsızlığının ve kariyer araştırmasının, sürekli kaygı ve kariyer kaygısı ile pozitif ve anlamlı bir ilişkide olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kariyer kaygısının ise, kariyer kararsızlığında ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Yetgin (2017), çalışmasında Türkiye'de görev yapan aktif tur rehberlerinin tükenmişlik ve ekonomik kaygı düzeylerinin mesleki bağlılık düzeylerine etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu amaçla 370 tur rehberi üzerinde anket çalışması yapılmış ve tabakalı örneklemeden yararlanmıştır. Anket, yüz yüze ve internet ortamında uygulanmıştır. Analiz sonuçları, tur rehberlerinin mesleki bağlılık ve ekonomik kaygı düzeylerinin görece yüksek olduğunu, iş tükenmişlik düzeylerinin ise, görece düşük olduğunu göstermiştir. Tur rehberlerinin mesleki bağlılıkları ile işten tükenmişlik düzeyi arasında güçlü bir negatif, iş tükenmişliği ile ekonomik kaygı düzeyi arasında ise, pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bayram Erkol ve Zengin'in (2017), turist rehberlerinin verimliliğini etkileyen faktörlere yönelik yaptıkları çalışmada, turist rehberlerini doğrudan ya da dolaylı bir şekilde, olumlu veya olumsuz olarak etkileyen stres, mobbing, iş tatmini, motivasyon gibi kavramları ele almışlardır. Bu kavramları turist rehberlerinin sosyo-kültürel yaşamları içerisinde incelemiştir.

Kızılırmak ve Saltık (2018), turist rehberlerinde stres yönetimi ve psikolojik dayanıklılığının ölçülmesine yönelik yaptıkları çalışmada anket yöntemi kullanarak 388 turist rehberine ulaşılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde psikolojik dayanıklılık boyutu ile stres yönetimine ait aktif planlama boyutu ile bir ilişki belirlenmiştir fakat, psikolojik dayanıklılığın stres yönetimi üzerinde herhangi bir etkisine ulaşılmamıştır.

Dumanlı (2018), çalışmasında anket tekniği ile veriler toplamış ve istatistiksel analizler uygulamıştır. Çalışmanın sonuçları, katılımcıların strese tepkileri ile mizahi tarzları arasında orta derecede anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Sonuçlar, stres ile başa çıkma stilleri arasında

düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, stresle başa çıkabilen bir tur rehberinin, daha çok mizahi bir tarz kullandığı görülmüştür. Stresle başa çıkma tarzı üzerinde en fazla etkiye sahip olan faktörün uyum yolu olduğu, mizahın yolu üzerinde en fazla etkiye sahip olan faktörün ise, kendini geliştirme mizah unsuru olduğu belirlenmiştir.

Ayaz (2019), yaptığı çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanmıştır. Bu bağlamda bölgesel ve ülkesel rehber olan 395 bireye ulaşabilmiştir. Bireysel farklılıkları ve iş yapısı ile ilgili farklılıkları ölçebilmek adına bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda ise, algılanan iş stresi kaynaklarının, kullanılan baş etme yöntemleri üzerinde çok zayıf bir etkisi olduğu saptanmıştır. Rehberlerin birincil baş etme yöntemi olarak problem çözme odaklı baş etme yöntemi olduğu belirlenmiştir. Algılanan iş stresinin ise cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, yaş, mesleki tecrübe süresi ve tur türüne göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, stresle baş etme yöntemlerinin de cinsiyet, lisans türü ve yönetilen tur türüne göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Yenipınar ve Çınar (2019) yaptıkları çalışmada turist rehberliği öğrencilerinin kaygı düzeylerini ve mesleği yapma niyeti ilişkisini araştırmışlardır. Bulgularda turist rehberliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin mesleği yapma niyetlerinin ise, yine orta düzeyde olduğu görülmüş ve mesleğe olan bakış açılarının çoğunluğunun olumsuz yönde olduğu belirlenmiştir. Özyeterlilik ve kaygı değişkenleri arasında ters yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin öz yeterlilik düzeyleri arttıkça mesleğe olan kaygılarının da azalmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. METODOLOJİ

Araştırma, profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygılarını ve algılanan stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma nicel yöntemde tasarlanmış olup, verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Bu bölümde, araştırmanın ne şekilde dizayn edildiğine dair bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB)'ne kayıtlı profesyonel turist rehberleri oluşturmaktadır. TUREB' in 2022 Ekim ayı verilerine göre, Türkiye'de toplam 12.101 turist rehberi bulunmaktadır (TUREB, 2021).

Çalışmada evrenin hepsine ulaşmada zaman ve maddi kısıtları nedeniyle örneklem yöntemine başvurulmuştur. Dolayısıyla, söz konusu evrenden araştırmaya gönüllü katılım sağlayacak turist rehberleri tezin örneklemi oluşturmuştur. Araştırmada Turist Rehberlerine ulaşmak için örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007, s. 132). Örneklem grubunun oluşturulmasında belli formüller kullanılmıştır. Bu araştırma için örneklem büyüklüğünün hesaplanması için $n_0 = (t^2 \times pq) / d^2$ formülü kullanılmıştır. Örnekleme seçiminde 0,95 güven düzeyi aralığında (p) değeri 0,5; (t) değeri 1,96, kabul edilebilir hata payı (d), 0,05 olarak alınarak örneklem sayısı belirlenmiştir (Tablo 2.1.). Bu sayılara göre, evrenden seçilebilecek örneklem büyüklüğü Tablo 2.1'den de görüldüğü gibi ± 0.05 örneklem hatası ile 378 kişi (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017) olarak tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında 388 veri toplanmış ancak, 377 veri değerlendirmeye alınmıştır. Bu sebeple değerlendirmeye alınan veri sayısının kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Tablo 2.1. $\alpha = 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyük- lüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Büyüköztürk ve diğerleri (2017)

2.2. Araştırmanın Modeli

Tarama modeli araştırması, bir grupta belirli özellikleri tespit etmek üzerine veri toplanmasını amaçlayan çalışmalardır. Bu çalışmada turist rehberlerinde algılanan stres ve kaygı düzeyinin belirlenmesine uygun modelleme türü olarak nicel araştırma türünde genel tarama modeli kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017, s. 14). Çalışmada, toplamda 388 turist rehberlerinden anket elde edilmiştir. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin demografik özellikleri, COVID-19 Pandemisinde turist rehberlerinde algılanan stres düzeyinin hangi seviyede olduğu, COVID-19 Pandemisinde turist rehberlerinde algılanan stres düzeyinin kaç boyuttan oluştuğu, COVID-19 Pandemisinde algılanan stres boyutları profesyonel turist rehberlerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği, COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyinin hangi seviyede olduğu, COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyinin kaç boyuttan oluştuğu ve COVID-19 Pandemisinde kaygı düzeyi boyutları profesyonel turist rehberlerinin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2.2.1. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada birincil ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. Araştırmada öncelikle turist rehberliği ile ilgili COVID-19, kaygı, stres, algılanan stres, kaygı türleri kavramlarına yönelik ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Bu konularla ilgili makaleler, tezler, bildirimler, kitaplar ve diğer bilimsel kaynaklar incelenmiş tezin teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra, tezde kullanılan anket formunun oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Anket, birincil veri toplama tekniği olarak sosyal bilimler araştırmalarında en çok tercih edilen araçtır (Kaptan, 1991, s.138). Anket, önceden belirlenmiş bir sırada oluşturulan ve hazırlanan bu soruların yanıtlanmasıyla elde edilen bir veri toplama yöntemidir (Altunışık, vd., 2007, s. 68). Bu çalışmada belirlenen değişkenleri ölçmek amacıyla anket formundan yararlanılmıştır. Anket formu toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Anket, toplamda 16 sorudan oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde demografik sorular ile katılımcılar hakkında; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, yabancı dili, rehberlik türü, uzmanlık alanları, kaç yıldır rehberlik mesleğini icra ettiği, rehberlik statüsü, bağlı olduğu oda gibi, ikinci bölümde algılanan stres ölçeği ve son bölümde ise koronavirüs kaygı ölçeği ile ilgili bilgilerin edinilmesi amaçlanmıştır. Çalışma için düzenlenen anket formu, 05 Aralık 2022 tarihinde Mersin Üniversitesi Etik Kurul onayı (407 karar numaralı) ile bilimsel açıdan araştırma için uygun bulunmuştur (Ek 1). Anket verileri araştırmacı tarafından online ve yüz yüze toplanmıştır.

2.2.2. Koronavirüs Kaygı Ölçeği

Profesyonel Turist Rehberlerinin koronavirüs kaygılarını belirlemek amacıyla Koronavirüs Kaygı Ölçeğinden yararlanılmıştır. Koronavirüs kaygı seviyesini belirlemek için Lee'nin geliştirmiş olduğu "Koronavirüs Kaygı Ölçeği" nin Akkuzu, Yumuşak, Karaman, Ladikli, Türkkan ve Bahadır (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan versiyonu kullanılmıştır. Ölçek, 5'li Likert tipinde olup, 5 maddeden oluşmaktadır (Akkuzu vd., 2020, s. 64). Koronavirüs Kaygı Ölçeği maddeleri 0: Hiç Olmadı;

4: Neredeyse Her Gün 5’li Likert ifadesinden oluşmaktadır. Ölçeğin, Cronbach’s Alpha değeri 0,93 olarak bulunmuştur. Koronavirüs kaygısının ölçülmesinde birey veya gruplar için kullanılması uygun görülmüştür. Anket sonucunda toplam puanı yüksek bireylerin koronavirüs kaygı seviyesinin yüksek, düşük puan alanların ise koronavirüs kaygı seviyelerinin düşük düzeyde olduğu vurgulanmaktadır (Akkuzu, vd., 2020, s. 64). Lee’nin (2020) çalışmış olduğu ölçek için araştırmada kullanılan koronavirüs kaygı ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik analizini gerçekleştiren (Akkuzu vd., 2020)’den ölçeğin kullanılabilmesi için gerekli izin alınmıştır (EK2).

2.2.3. Algılanan Stres Ölçeği

Cohen, Kamarck ve Mermelstein tarafından (1983) Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) geliştirilmiştir. ASÖ toplamda 14 maddeden oluşmaktadır ve birtakım durumların ne derece stresli algılandığını ölçmek için hazırlanmıştır. Katılımcılar her maddeyi “(0) Hiçbir zaman” ile “(4) Çok sık” arasında değişen 5’li Likert tipi ölçekle değerlendirmektedir. Olumlu ifade içeren maddelerden 7’si tersten puanlanmaktadır. Ölçeğin, 14 maddelik uzun formun dışında ASÖ’nun 10 ve 4 maddelik olarak iki formu daha mevcuttur. Bu çalışmada 14 maddelik form kullanılmıştır. ASÖ-14’un puanları 0-56 arasında değişkenlik göstermektedir. Yüksek puan kişinin stres algısının fazlalığını göstermektedir (Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy, 2013, s. 134).

Profesyonel Turist Rehberlerinin algılanan stres düzeylerini belirlemek amacıyla Cohen, Kamarck ve Mermelstein (1983) tarafından geliştirilmiş olan “Algılanan Stres Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy, 2013, s. 134) tarafından Türkçe’ ye uyarlanmıştır. Algılanan stres ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik analizini gerçekleştiren Eskin vd.’ den (2013) ölçeğin kullanılabilmesi için gerekli izin alınmıştır (EK3). Türkçeye uyarlanan ölçek, 14 sorudan oluşmaktadır. Algılanan Stres Ölçeği maddeleri 0: Hiçbir Zaman; 4: Çok Sık şeklinde 5’li Likert ifadesinden oluşmaktadır. Ölçekte, 7 madde tersten puanlanmaktadır. Anket sonucunda toplam puanı yüksek bireylerin algılanan stres seviyesinin yüksek, düşük puan alanların ise, algılanan stres seviyelerinin düşük düzeyde olduğuna işaret etmektedir (Eskin, vd., 2013, s. 134).

2.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırmada profesyonel turist rehberlerinden veriler Aralık 2022-Mayıs 2023 ayları arası toplanmış ve toplam 388 veri elde edilmiştir. Araştırma için elde edilen veriler SPSS 23.0 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Toplamda 388 anket elde edilmiş ancak eksik veri nedeniyle 377 anket analize tabii tutulmuştur. Öncelikle, toplanmış veriler sınıflandırılarak kodlanmış ve istatistik programına aktarılmıştır. Ankette yer alan ölçekler için kayıp veri analizi uygulanmış ve verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiş ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin analizi için, frekans, aritmetik ortalama, mod, medyan ve standart sapma gibi betimleyici istatistikler yapılmıştır. Daha sonra, geliştirilen araştırma sorularına cevap bulabilmek için faktör analizi, t-testi ve varyans analizlerinden de yararlanılmıştır. Bununla birlikte, araştırmada katılımcıların

koronavirüs kaygıları ile algılanan stres düzeyinin demografik ve mesleki özelliklerine etkisini analiz etmek amacıyla korelasyon ve basit doğrusal regresyon analizi de yapılmıştır.

2.4. Ölçeklerin Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi

Güvenilirlik, ankette yer alan ölçek maddelerine yanıt verenlerin verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanmakta olup, araştırma ve analizlerde ölçülecek maddelerin ölçüm doğruluğu olarak ifade edilmektedir. Araştırmada öncelikle verilere güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik, Cronbach's Alpha katsayısına dayalı değerlendirme kriterleri şu şekildedir (Kalaycı, 2018, s. 405);

- 0,00 __ <0,40 arasında olan katsayıda ölçek güvenilir değildir.
- 0,40 __ <0,60 arasında olan katsayıda ölçek düşük güvenilirliktedir.
- 0,60 __ <0,80 arasında olan katsayıda ölçek oldukça güvenilirdir.
- 0,80 __ <1,00 arasında olan katsayıda ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Öncelikle anketin anlaşılabilirliğinin belirlenmesi için Ekim-Aralık 2022 tarihinde veri toplanmış ve pilot test yapılmıştır. Pilot test için Adana Rehberler Odasına kayıtlı 14 profesyonel turist rehberinden veri toplanmıştır. Pilot test verileri Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ile test edilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik analizlerinin anlamlı sonuçlanması üzerine ana uygulama için veri toplamaya (Aralık 2022-Mayıs 2023) devam edilmiştir. Ana uygulamada, ölçeklere Cronbach's Alpha güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Daha sonra, ölçeklerin geçerlilik analizleri için, açıklayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinin anlamlı çıkmasının ardından ana uygulama için Aralık 2022-Mayıs 2023 tarihlerinde veri toplanmıştır.

Tablo 2.2. Güvenilirlik

Ölçek	Cronbach's Alpha Kat Sayısı
Koronavirüs Kaygı Ölçeği (Ön Test)	0,917
Koronavirüs Kaygı Ölçeği (Ana Uygulama)	0,933
Algılanan Stres Ölçeği (Ön Test)	0,741
Algılanan Stres Ölçeği (Ana Uygulama)	0,822

Araştırmada kullanılan "Korona Virüs Kaygı Ölçeği" nin ana uygulama için Cronbach's Alpha katsayısı 0,93 olarak bulgulanmıştır. Araştırmada kullanılan "Algılanan Stres Ölçeği" nin ana uygulama için Cronbach Alpha katsayısı 0,82 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, her iki ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Geçerlilik, bir ölçeğin amaçlanan ölçümünü ölçme derecesi olarak ifade edilir (Altunışık, vd., 2007:113). Ana uygulamada, ölçeklerin yapı geçerliliğini ölçmek için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Her iki ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeklerin geçerli olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2.3. Geçerlilik

Ölçek	KMO	Bartlett testi	df.	Sig.
Koronavirüs Kaygı Ölçeği	0,871	1467,604	10	,000
Algılanan Stres Ölçeği	0,868	2209,068	55	,000

Tablo 2.3'ün incelenmesi neticesinde Koronavirüs Kaygı Ölçeğinin, Kaiser-Mayer-Olkin değerinin (0,871) ve Algılanan Stres Ölçeğinin Kaiser-Mayer-Olkin değerinin (0,868) olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu değerlerin 0,60'dan yüksek olması ve Bartlett testi sonuçlarının incelenmesi neticesinde, ölçeklerin 0,000 düzeyinde anlamlı olduğunun bulgulanması ile veriler faktör analizine uygun bulunmuştur.

3. BULGULAR

Tezin bulgular bölümünde ankete cevap veren profesyonel turist rehberlerinin demografik ve diğer özelliklerine yönelik elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca, tezde ele alınan araştırma sorularına yönelik yapılan analizler ve elde edilen bulgular ve bu bulgulara yönelik değerlendirmeler de bu bölüm altında özetlenmiştir.

3.1. AS₁: Profesyonel turist rehberlerinin demografik özellikleri nelerdir?

Katılımcıların cinsiyet özelliklerine bakıldığında %37,9'u "kadın"lardan oluşurken, %62,1'i "erkek"lerden oluşmaktadır. Bu araştırmaya katılan katılımcılar ağırlıklı olarak "erkek"lerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.1. Profesyonel Turist Rehberlerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

	F	%		F	%
Cinsiyet			Medeni Durum		
Kadın	143	37,9	Bekar	200	53,1
Erkek	234	62,1	Evli	177	46,9
Toplam	377	100	Toplam	377	100
Eğitim Durumu			Yaşınız		
İlköğretim	-	-	21-30	100	26,5
Lise	-	-	31-40	131	34,7
Lisans	252	66,8	41-50	84	22,3
Lisansüstü	125	33,2	51 ve üstü	62	16,4
Toplam	377	100	Toplam	377	100
Ortalama Aylık Gelir			Mesleki Çalışma Belgenizi nereden aldınız?		
Düşük	-	-	Kültür ve Turizm Bakanlığı	92	24,4
Ortanın altı	30	8,0	Kursu		
Orta	167	44,3	Ön lisans Programı	111	29,4
Ortanın üstü	147	39,0	Lisans Programı	120	31,8
Yüksek	33	8,8	Yüksek Lisans Programı	53	14,1
Toplam	377	100	Diğer	1	0,03
Rehberlik Türünüz			Toplam	377	100
Eylemli	345	91,5	Hangi Dillerde Turist Rehberliği Yapıyorsunuz?		
Eylemsiz	32	8,5	İngilizce	277	73,5
Toplam	377	100	Almanca	15	4,0
Turist Rehberliğinizin Statüsü Nedir			Rusça	19	5,0
Seyahat Acentasına Bağlı Tam Zamanlı	25	6,6	Arapça	18	4,8
Seyahat Acentasına Bağlı Sezonluk	16	4,2	Fransızca	7	1,9
Bağımsız Olarak Tam Zamanlı	214	56,8	Diğer	41	10,9
Bağımsız Olarak Sezonluk	122	32,4	Toplam	377	100
Toplam	377	100			

Tablo 3.1. (devamı)

	F	%		F	%
Uzmanlık Alanı Eğitimi Aldınız mı?			Hangi Gruplara Hizmet Veriyorsunuz?		
Evet	117	31,0	Yerli Gruplara	63	16,7
Hayır	260	69,0	Yabancı Gruplara	116	30,8
Toplam	377	100	Hem İki Gruba	198	52,5
Bağlı Bulduğunuz Turist Rehberleri Odası Hangisidir?			Toplam	377	100
ADRO Adana	34	9,0	Uzmanlık Eğitimi Aldığınız Alanlar Hangileridir?		
ANRO Ankara	36	9,5	Yurtdışı	21	5,6
ARO Antalya	47	12,5	GAP	31	8,2
ATRO Aydın	29	7,7	Kültür	70	18,6
BURO Bursa	6	1,6	Gastronomi	18	4,8
ÇARO Çanakkale	9	2,4	Çocuk ve Müze	7	1,9
GARO Gaziantep	11	2,9	Flora ve Fauna	12	3,2
İRO İstanbul	107	28,4	Dağ ve Doğa	18	4,8
İZRO İzmir	26	6,9	Günübirlik Turlar	26	6,9
MUTRO Muğla	14	3,7	Diğer	27	7,2
NERO Nevşehir	20	5,3	Toplam	377	100
ŞURO Şanlıurfa	14	3,7	Kaç Yıldır Turist Rehberliği Mesleğini Yapıyorsunuz?		
TRO Trabzon	21	5,6	1 yıl-daha az	88	23,3
Diğer	3	0,8	2-8 yıl	129	34,2
Toplam	377	100	9-15 yıl	70	18,6
			16-22 yıl	38	10,1
			23-29 yıl	23	6,1
			30 yıl ve Üzeri	29	7,7
			Toplam	377	100

Katılımcıların medeni hallerine bakıldığında %53,1'i "bekar", %46,9'u ise "evli"lerden oluşmuştur. Analize göre "bekâr" ve "evli" oranları birbirine oldukça yakın ve katılımcıların çoğunluğunun medeni halinin "bekar" olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların yaşları incelendiğinde en yüksek oranın %34,7'si ile "31-40" yaş aralığı katılımcıların oluşturduğu saptanmıştır. Bu yaş aralığını sırasıyla %26,5'i "21-30", %22,3'ü "41-50" ve %16,4'ü "51 ve üstü" yaş aralığındaki turist rehberleri oluşturmuştur.

Turist rehberlerinin mezun oldukları eğitim düzeylerine bakıldığında %66,8'inin "lisans" mezuniyete sahip olduğu, %33,2'sinin ise "lisansüstü" mezuniyete sahip olduğu belirlenmiştir.

Analizlere göre “lisans” ve “lisansüstü” mezuniyet düzeyi arasındaki farkın lisans mezuniyeti katılımcıları lehine olduğu belirlenmiştir (Tablo 3.1).

Katılımcıların gelir düzeylerine bakıldığında en yüksek oranın %44,3'lük bir oran ile “orta” gelir düzeyine sahip turist rehberlerinden oluştuğu belirlenmiştir. Bu gelir düzeyini sırasıyla %39'luk bir oranla “ortanın üstü”, %8,8'lik bir oranla “yüksek” ve %8'lik bir oranla “ortanın altı” gelir düzeyine sahip turist rehberlerinin izlediği görülmüştür.

Turist rehberlerinin mesleki çalışma belgelerinin nereden aldıklarına yönelik yapılan analizde, çalışma belgesini “Kültür ve Turizm Bakanlığı Kursu”ndan alan turist rehberlerinin oranının %24,4 olduğu belirlenmiştir. Ön lisans programını tamamlayarak çalışma belgesi alan turist rehberlerinin oranı %29,4, lisans programını tamamlayarak çalışma belgesi alan turist rehberlerinin oranı %31,8, yüksek lisans programını tamamlayarak çalışma belgesi alan turist rehberlerinin oranı %14,1 ve diğer şekilde beyanda bulunan turist rehberlerinin oranı %03 olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan turist rehberlerinin eylemli oranları %91,5 ve eylemsiz turist rehberlerinin oranı ise, %8,5 olarak belirlenmiştir.

Turist rehberliğinin hangi statüde olduğuna yönelik yapılan incelemede, en yüksek oranın %56,8'lik bir oranla “bağımsız olarak tam zamanlı” çalışan turist rehberleri olduğu saptanmıştır. Bunu, %32,4'lük bir oranla “bağımsız olarak sezonluk” çalışan turist rehberlerinin izlediği belirlenmiştir. Seyahat acentasına bağlı tam zamanlı çalışan turist rehberlerinin oranı %6,6 ve seyahat acentasına bağlı sezonluk çalışan turist rehberlerinin oranının %4,2 olduğu tespit edilmiştir.

Turist rehberlerinin mesleğini icra ederken kullandıkları diller ele alındığında en yüksek oranın %73,5 ile “İngilizce” diline ait olduğu görülmektedir. Bunu, %10,9'luk bir oranla “diğer” dillerde yapılan turist rehberliği takip etmektedir. Kullanılan bu iki dili sırasıyla %5'lik bir oranla “Rusça”, %4,8'lik bir oranla “Arapça”, %4'lük bir oranla “Almanca” ve %1,9'luk bir oranla “Fransızca” izlemektedir.

Alanda uzmanlık eğitimi alınıp alınmadığına yönelik elde edilen sonuçlar incelendiğinde, alanda uzmanlık eğitimi alan turist rehberlerinin oranının %31 olduğu belirlenmiştir. Alanda uzmanlık eğitimi almayan turist rehberlerinin oranı ise, %69 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin hangi alanda uzmanlık eğitimi aldığına ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde, en yüksek oranın “kültür (%18,6)” alanında uzmanlık eğitiminin aldığı tespit edilmiştir. Bunu, sırasıyla %8,2'lik bir oranla “Gap”, %7,2'lik bir oranla “diğer”, %6,9'luk bir oranla “günübirlik turlar”, %5,6'lık bir oranla “yurtdışı”, %4,8'lik bir oranla “gastronomi” ve “dağ ve doğa”, %3,2'lik bir oranla “flora ve fauna” ve %1,9'luk bir oranla “çocuk ve müze” ile ilgili alanlarda alınan uzmanlık eğitimi izlemiştir.

Turist rehberliğinin hangi gruplara yönelik yapıldığına dair analizler incelendiğinde “hem yerli

hem de yabancı gruplara” hizmet verme oranının %52,5 olduğu görülmüştür. Bunu, %30,8’lik bir oranla “yabancı gruplar” ve %16,7’lik bir oranla “yerli gruplar”a yapılan rehberlik hizmetinin izlediği görülmüştür.

Katılımcıların kaç yıldır turist rehberliği mesleğini yaptıklarına yönelik elde edilen veriler incelendiğinde, “1 yıl ve daha az” mesleği icra edenlerin %23,3’lük bir orana sahip oldukları tespit edilmiştir. Mesleği “2-8 yıl” arasında icra edenlerin oranı %34,2, “9-15 yıl” arasında mesleği yapanların oranı %18,6, mesleği “16-22 yıl” aralığında yapan turist rehberlerinin oranı %10,1, “23-29 yıl” aralığında mesleği icra edenlerin oranı %6,1 ve mesleği “30 yıl ve üzeri” icra eden turist rehberlerinin oranı %7,7 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin bağlı oldukları turist rehberleri odasının hangisi olduğuna yönelik elde edilen veriler incelendiğinde, en yüksek katılımın “İstanbul Turist Rehberleri Odası-IRO (%28,4)”na bağlı çalışan turist rehberinin oluşturduğu tespit edilmiştir. İkinci büyük oranın %12,5’lik bir oranla “Antalya Turist Rehberleri Odası-ARO” katılımcılarına ait olduğu görülmüştür. Üçüncü sıradaki katılımcıların “ANRO-Ankara Turist Rehberleri Odası” na kayıtlı oldukları ve %9,5’lik bir orana sahip oldukları belirlenmiştir. Bunları sırasıyla, %9’luk bir oranla “Adana Turist Rehberleri Odası-ADRO”, %7,7’lik bir oranla “Aydın Turist Rehberleri Odası-ATRO”, %6,9’luk bir oranla “İzmir Turist Rehberleri Odası-İZRO”, %5,6’lık bir orana “Trabzon Turist Rehberleri Odası-TRO”, %5,3’lük bir oranla “Nevşehir Turist Rehberleri Odası-NERO”, %3,7’lik bir oranla “Muğla Turist Rehberleri Odası-MUTRO” ve “Şanlıurfa Turist Rehberleri Odası-ŞURO”, %2,9’luk bir oranla “Gaziantep Turist Rehberleri Odası-GARO”, %2,4’lük bir oranla “ÇARO”, %1,6’lık bir oranla “Balıkesir Turist Rehberleri Odası-BURO” ve %0,8lik bir oranla “Diğer”lerinin izlediği belirlenmiştir.

3.2. AS₂: COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi nedir?

Algılanan Stres düzeyi puanı, literatürde kullanılan Likert Ölçek ile benzerlik göstermektedir. Literatürden hareketle, bu çalışmada 5’li Likert ölçeği kullanılması sebebiyle, Algılanan Stres Ölçeği-14’ün puan aralığı “0-56” arasında değişmektedir. Dolayısıyla, Algılanan Stres Ölçeği-14’ün puan aralığı **üç başlık** altında ele alınmıştır. Puan “0-18” değerleri arasında ise “düşük stres düzeyi”, “19-36” arasında ise “orta düzey stres” ve “37-56” değerleri arasında ise, “yüksek stres düzeyi” şeklinde değerlendirilmektedir (Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy, 2013).

Katılımcılardan alınan yanıtlara göre “algılanan stres düzeyi” ortalama puanı 23,01 olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle, turist rehberlerinin algılanan stres düzeyinin “orta” olduğu belirlenmiştir. Tablo 3.2’den de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan turist rehberlerinin %25,7’sinin “düşük” stres düzeyine sahip olduğu, %71,9’unun “orta” düzey strese sahip olduğu ve %2,4’ünün “yüksek” stres düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Algılanan Stres Düzeyi Sınıflama Tablosu

Sınıflama	F	%
Düşük stres	97	25,7
Orta stres	271	71,9
Yüksek stres	9	2,4
Toplam	377	100

3.3. AS₃: Covid-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres kaç boyut altında toplanmaktadır?

Profesyonel turist rehberlerinin algıladıkları stresin kaç boyut altında toplandığını belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, elde edilen verileri özet halinde sunarak, üzerinde işlem yapılabilir hale getirmek amacıyla taşınmaktadır (Nakip, 2003, s. 403). Faktör analizinde, değişkenler arasında yüksek korelasyon ilişkisi sonucunda birbiriyle güçlü korelasyona sahip değişkenler aynı faktöre atanmaktadır (Nakip, 2003, s. 408). Faktör analizi yapılırken, özdeğeri 1’den büyük ve en az .400 düzeyinde korelasyona sahip olan değişkenler analize tabi tutulmuştur. Faktör analizinin geçerliliğinde KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi oranı en önemli orandır. Araştırmalarda Kaiser-Meyer-Olkin testi oranının, %60’ın üstünde olması istenmektedir (Nakip, 2003, s. 409). KMO değerleri; “0,90=mükemmel”, “0,80=çok iyi”, “0,70=iyi”, “0,60=orta”, “0,50=zayıf” ve “0,50’nin altı=kabul edilemez” şeklinde gruplandırılmaktadır (Kalaycı, 2018). Bu araştırmanın KMO oranı 0,884 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla, elde edilen KMO oranının “çok iyi” olduğu ve bu oranın analize devam edilebileceği anlamını taşıdığı ifade edilebilir. Ayrıca, bu çalışmada faktör analizi yapılırken, dik eksen döndürme tekniği (Varimax) kullanılmıştır.

Tablo 3.3. Profesyonel Turist Rehberlerinin Algıladıkları Stres Boyutlarına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

	Yükü	Öz değeri	Açıklanan Varyans	Ort.	Güvenirlilik katsayısı
I.Yetersiz Özyeterlilik Algısı (7madde)		4,787	34,194	1,529	,915
10. Geçen ay, ne sıklıkta her şeyin üstesinden geldiğinizi hissettiniz? *	.890				
9. Geçen ay, hayatınızdaki zorlukları ne sıklıkta kontrol edebildiniz? *	.886				
5. Geçen ay, hayatınızda ortaya çıkan önemli değişikliklerle etkili bir şekilde başa çıktığınızı ne sıklıkta hissettiniz?*	.875				
4. Geçen ay, ne sıklıkta gündelik zorlukların üstesinden başarıyla geldiniz? *	.831				
6. Geçen ay, kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne sıklıkta güven duydunuz? *	.825				
7. Geçen ay, her şeyin yolunda gittiğini ne sıklıkta hissettiniz? *	.746				
13. Geçen ay, ne sıklıkta zamanınızı nasıl kullanacağınızı kontrol edebildiniz? *	.636				
II.Stres/ Rahatsızlık Algısı (7 madde)		3,705	26,463	1,757	,843
11. Geçen ay, ne sıklıkta kontrolünüz dışında gelişen olaylar yüzünden öfkelenirsiniz?	.813				

Tablo 3.3. (devamı)

2. Geçen ay, hayatınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi ne sıklıkta hissettiniz?	.768				
3. Geçen ay, kendinizi ne sıklıkta sinirli ve stresli hissettiniz?	.763				
14. Geçen ay, ne sıklıkta problemlerin üstesinden gelemeyeceğiniz kadar biriktiğini hissettiniz?	.723				
8. Geçen ay, ne sıklıkta yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	.666				
1. Geçen ay, beklenmedik bir şeylerin olması	.651				
12. Geçen ay, kendinizi ne sıklıkta başarmak zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz?	.644				
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi. Açıklanan toplam varyans: % 60,658. KMO örneklem yeterliliği: %88,4; Bartlett küresellik testi: X^2: 2889,307, s.d.:91, $p < 0.000$; Genel ortalama: 1,643; Ölçeğin tamamı için Alpha: .810; Yanıt kategorileri: 0: Hiçbir Zaman; 4: Çok Sık					

Tablo 3.3'e göre, Algılanan Stres Ölçeğine uygulanan faktör analizi literatürle paralel olup, değişkenlerin iki boyut altında toplandığı ve bu faktörlerin, .400 korelasyon düzeyinde toplam varyansın %60,658'ini açıkladığı görülmüştür. Birinci faktörü oluşturan maddeler ele alındığında, profesyonel turist rehberlerinin yetersiz özyeterlilik algılarını içeren maddelerin ağırlıklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle faktöre “yetersiz özyeterlilik algısı” adı verilmiştir. Faktör incelendiğinde; “geçen ay, ne sıklıkta her şeyin üstesinden geldiğinizi hissettiniz? (.890)”, “geçen ay, hayatınızdaki zorlukları ne sıklıkta kontrol edebildiniz? (.886)”, “geçen ay, hayatınızda ortaya çıkan önemli değişikliklerle etkili bir şekilde başa çıktığınızı ne sıklıkta hissettiniz? (.875)”, “geçen ay, ne sıklıkta gündelik zorlukların üstesinden başarıyla geldiniz?(.831)”, “geçen ay, kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne sıklıkta güven duyduunuz? (.825)”, “geçen ay, her şeyin yolunda gittiğini ne sıklıkta hissettiniz?(.746)” ve “geçen ay, ne sıklıkta zamanınızı nasıl kullanacağınızı kontrol edebildiniz? (.636)” maddelerinin göreceli olarak daha fazla yüke sahip oldukları görülmüştür. Bu faktör, açıklanan varyansın %34,194'ünü açıklanması profesyonel turist rehberlerinin yetersiz özyeterlilik algısının önemine işaret etmektedir.

İkinci faktör, yedi maddeden oluşmakta ve “stres / rahatsızlık algısı” olarak adlandırılmıştır. Stres / Rahatsızlık Algısı faktörü, toplam açıklanan varyansın %26,463'ünü açıklamaktadır. İkinci faktör incelendiğinde; “geçen ay, ne sıklıkta kontrolünüz dışında gelişen olaylar yüzünden öfkelenirsiniz? (.813)”, “geçen ay, hayatınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi ne sıklıkta hissettiniz? (.768)”, “geçen ay, kendinizi ne sıklıkta sinirli ve stresli hissettiniz? (.763)”, “geçen ay, ne sıklıkta problemlerin üstesinden gelemeyeceğiniz kadar biriktiğini hissettiniz? (.723)”, “geçen ay, ne sıklıkta yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz? (.666)”, “geçen ay, beklenmedik bir şeylerin olması (.651)” ve “geçen ay, kendinizi ne sıklıkta başarmak zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz? (.644)” maddelerinin yüklendiği tespit edilmiştir. Bu faktörün ortalamasının (1,757) birinci faktöre

oranla daha büyük olması, araştırmaya katılan turist rehberlerince stres/rahatsızlık algısının yetersiz özyeterlilik algısından daha çok önemsendiği anlamını taşımaktadır.

3.4. AS₄: COVID-19 Pandemisinde algılanan stres boyutları profesyonel turist rehberlerin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

Yapılan t-Testi analizi sonuçlarına göre (Tablo 3.4.), algılanan stresin profesyonel turist rehberlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ($p < 0,05$) belirlenmiştir. Bu analize göre, “kadın” profesyonel turist rehberlerinin algıladığı stresin ($\bar{x}=1,7577$), “erkek” profesyonel turist rehberlerinin ($\bar{x}=1,5736$) algıladığı strese oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.4.Algılanan Stres Düzeyi ile Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre t-Testi Analizi

Ölçek	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlam Düzeyi (P)
Algılanan Stres	Kadın	143	1,7577	,50401	3,250	,001*
	Erkek	234	1,5736	,55132		

Not: $p < .05$; $p < .01$; $p < .001$

Tablo 3.5’de göre, araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin medeni hâlleri ile algılanan stres değişkeni arasında bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan t-Testi sonuçları sunulmaktadır. Tablo 3.5’ye göre, profesyonel turist rehberlerinin medeni hâlleri ile algılanan stres değişkeni arasında anlamlı ($p > 0,05$) bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.5.Algılanan Stres Düzeyi ile Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre t-Testi Analizi

Ölçek	Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlam Düzeyi (P)
Algılanan Stres	Bekâr	200	1,6746	,56355	1,192	,234
	Evli	177	1,6082	,51283		

Not: $p < .05$; $p < .01$; $p < .001$

Katılımcıların yaş değişkeni ile algılanan strese ilişkin ANOVA testinin sonuçları Tablo 3.6’de yer almaktadır. ANOVA testi bulgularına göre, katılımcıların algılanan stres değişkeni ile yaş değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($f=5,003$; $p=0,002 < 0,05$). Yaş değişkeninin hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek amacıyla uygulanan “Tukey” testi sonucuna göre, “31-40 yaş”, “41-50 yaş” ve “51 yaş ve üstü” grupları ile “21-30 yaş” grubu arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Tukey testine göre, “21-30 yaş” grubunda olan katılımcıların algılanan stres düzeylerinin “31-40 yaş”, “41-50 yaş” ve “50 yaş ve üstü” yaş grubunda olan katılımcılara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.6. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Yaş Değişkenine Göre ANOVA Tablosu

Ölçek	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlam Düzeyi (Sig)
Algılanan Stres	21-30 yaş	100	1,8186	,47796	5,003	,002*
	31-40 yaş	131	1,5927	,55975		
	41-50 yaş	84	1,5553	,49739		
	51 yaş ve üstü	62	1,5876	,59739		

Not: $p < .05$; $p < .01$; $p < .001$

Profesyonel turist rehberlerinin algılanan stresin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t-Testi analizi yapılmıştır. Analizden önce, eğitim düzeyi “lise” olan katılımcıların sayısının analize tabi tutulamayacak kadar az olması nedeniyle bu sayı “lisans” ile birleştirilmiştir (Tablo 3.7). Yapılan t-Testi’ ne göre, profesyonel turist rehberlerinin algıladıkları stresin, eğitim düzeylerine göre anlamlı ($p>0,05$) bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 3.7. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Eğitim Düzeyine Göre t-Testi Tablosu

Ölçek	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlam Düzeyi (P)
Algılanan Stres	Lisans	252	1,6298	,50928	-,693	,489
	Lisansüstü	125	1,6709	,68619		

Not: $p<.05$; $p<.01$; $p<.001$

Katılımcıların gelir düzeyi değişkenine ilişkin ANOVA testinin sonuçları Tablo 3.8’da yer almaktadır. Elde edilen veriler analize tabi tutulmadan önce, gelir düzeyi “düşük” olan katılımcılar analize dahil edilemeyecek kadar az olmasından dolayı söz konusu katılımcılar “ortanın altı” katılımcıları ile birleştirilmiştir. ANOVA testi bulgularına göre, katılımcıların algılanan stres değişkeni ile gelir düzeyi değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olduğu analiz edilmiştir ($f=5,689$; $p=0,001<0,05$). Gelir düzeyi değişkeninin hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek amacıyla uygulanan "Scheffe" testi sonucuna göre “Orta”, “Ortanın Üstü” ve “Yüksek” gelir düzeyi katılımcıları ile “Ortanın Altı” gelir düzeyi katılımcıları arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. “Ortanın Altı” gelir düzeyi katılımcılarının algıladıkları stresin, “Orta”, “Ortanın Üstü” ve “Yüksek” gelir düzeyine sahip katılımcılara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.8. Katılımcıların Algılanan Stres Düzeyi ile Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tablosu

Ölçek	Gelir Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlam Düzeyi (Sig)
Algılanan Stres	Ortanın Altı	30	1,9833	,63548	5,689	,001*
	Orta	167	1,6518	,53585		
	Ortanın Üstü	147	1,6059	,49214		
	Yüksek	33	1,4589	,56892		

Not: $p<.05$; $p<.01$; $p<.001$

3.5. AS₅: COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi nedir?

COVID-19 Kaygı düzeyinin belirlenmesinde literatürden hareketle, kaygı ölçeğinin 5’li Likert ölçeği olması nedeniyle, ortalama alınması yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla, araştırmaya katılan turist rehberlerinin koronavirüs kaygı ortalamasının 1,2918 olduğu belirlenmiştir. Ankette, koronavirüs kaygısı ile ilgili cevap aranan ifadelerin katılımcıların son 2 haftalarını düşünerek cevap vermeleri istenmiştir. Katılımcıların Tablo 3,9’de belirtilen ifadeleri son iki haftada ne sıklıkla yaşadıklarına yönelik alınan cevaplar yer almaktadır.

Katılımcılardan alınan cevaplar incelendiğinde, koronavirüs kaygısının son iki hafta içinde “nadiren, bir veya iki günden az” yaşayanların oranı %81,4, “birkaç gün” yaşayanların oranı %11,1, “7

günden fazla” yaşayanların oranı %4,2 ve “neredeyse her gün” yaşayanların oranı %3,2 olarak belirlenmiştir. Bu verilerden hareketle, profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı düzeyinin araştırmanın yapıldığı tarihler baz alındığında ve koronavirüs kaygı ortalamasının 1,2918 gerçekleşmesi üzerine “düşük” düzeyde kaygı yaşandığı ifade edilebilir.

Tablo 3.9. Kaygı Düzeyi Sınıflama Tablosu

Kaygı durumu	F	%
Hiç olmadı	--	--
Nadiren, bir veya iki günden az	307	81,4
Birkaç gün	42	11,1
7 günden fazla	16	4,2
Neredeyse her gün	12	3,2
Toplam	377	100

3.6. AS₆: COVID-19 Pandemisinde profesyonel turist rehberlerinde kaygı düzeyi kaç boyut altında toplanmaktadır?

Tablo 3.10. profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı düzeylerinin kaç boyut altında toplandığını sunmaktadır. Profesyonel turist rehberlerinin kaygı düzeyi boyutlarının kaç boyut altında toplanabildiğini belirlemek için .500 korelasyon düzeyinde faktör analizi yapılmıştır. Dik döndürme yöntemlerinden Varimax rotasyonu kullanılarak yapılan faktör analizine göre, ölçekte yer alan toplam beş maddenin tek boyut altında toplandığı ve toplam varyansın %78,954’ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Tek faktörlü yapı, kaygı ölçeğini geliştiren Lee (2020)’nin ve Türkçe’ ye uyarlayan Akkuzu vd. (2020)’nin çalışmalarına benzer bir yapı ortaya koymuştur. Profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı düzeylerine yönelik elde edilen tek faktör “koronavirüs kaygısı” adını almakta ve şu maddelerden ve faktör yüklerinden oluşmaktadır: “Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda yemek yemeye ilgimi kaybettim (.924)”, “Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda felç olmuş veya donmuş gibi hissettim (.918)”, “Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda mide bulantısı hissettim veya mide problemleri yaşadım (.894)”, “Koronavirüs hakkında düşündüğüm için uykuya dalma veya uykuda kalma konusunda sorun yaşadım (.862)” ve “Koronavirüs ile ilgili haberleri okuduğumda veya dinlediğimde başım döndü, sersemlemiş veya baygın hissettim (.842)”.

Tablo 3.10. Profesyonel Turist Rehberlerinin Koronavirüs Kaygı Düzeyi Boyutlarına Yönelik Faktör Analizi Sonuçları

	Yükü	Öz değeri	Açıklanan Varyans	Ort.	Güvenirlilik katsayısı
I.Koronavirüs Kaygısı (5 madde)		3,948	78,954	1,356	,930
4. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda yemek yemeye ilgimi kaybettim.	.924				
3. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda felç olmuş veya donmuş gibi hissettim.	.918				
5. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda mide bulantısı hissettim veya mide problemleri yaşadım.	.894				
2.Koronavirüs hakkında düşündüğüm için uykuya dalma veya uykuda kalma konusunda sorun yaşadım.	.862				
1. Koronavirüs ile ilgili haberleri okuduğumda veya dinlediğimde başım döndü, sersemlemiş veya baygın hissettim.	.842				
Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi. Açıklanan toplam varyans: % 78,954. KMO örneklem yeterliliği: %87,1; Bartlett küresellik testi: X²: 1647,604, s.d.:10, p<0.000; Genel ortalama: 1,356; Ölçeğin tamamı için Alpha: .930; Yanıt kategorileri: 0: Hiç olmadı; 4: Neredeyse her gün.					

3.7. AS₇: COVID-19 Pandemisinde kaygı düzeyi boyutları profesyonel turist rehberlerinin demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

Profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı boyutu ile cinsiyetlerine göre istatistiki açıdan aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için t-Testi yapılmıştır. Yapılan t-Testi analizine göre (Tablo 3.11), koronavirüs kaygı boyutu ile profesyonel turist rehberlerinin cinsiyetlerine göre istatistiki olarak anlamlı ($p>0,05$) bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Tablo 3.11. Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre t-Testi Tablosu

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlam Düzeyi (P)
Koronavirüs Kaygısı	Kadın	143	1,2867	,56746	-1,674	,095
	Erkek	234	1,3983	,71621		

Not: $p<0,05$; $p<0,01$; $p<0,001$

Tablo 3.12'ten de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin medeni hâlleri ile koronavirüs kaygı boyutu arasında bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla t-Testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre, profesyonel turist rehberlerinin medeni hâlleri ile koronavirüs kaygı boyutu arasında anlamlı ($p>0,05$) bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.12. Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Katılımcıların Medeni Hâllerine Göre t-Testi Tablosu

	Medeni hâl	N	Ortalama	Standart Sapma	T Değeri	Anlam Düzeyi (P)
Koronavirüs Kaygısı	Bekâr	200	1,3350	,63624	-,650	,516
	Evli	177	1,3797	,69743		

Not: $p<0,05$; $p<0,01$; $p<0,001$

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş değişkeni ile koronavirüs kaygı boyutu arasında bir fark olup olmadığını belirlemek için ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testinin sonuçları Tablo 3.13'te yer

almaktadır. ANOVA testi bulgularına göre, profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı boyutu ile yaş değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı ($f=1,082$; $p=0,357>0,05$) bulgulanmıştır.

Tablo 3.13. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Yaş Değişkenine Göre ANOVA Tablosu

	Yaş	N	Ort.	S. Sapma	F değeri	Anlam Düzeyi (sig)
Koronavirüs Kaygısı	21-30	100	1,3640	,68241	1,082	,357
	31-40	131	1,4168	,72919		
	41-50	84	1,2500	,56558		
	51 ve üstü	62	1,3581	,61579		

Not: $p<.05$; $p<.01$; $p<.001$

Profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı boyutu ile eğitim düzeylerine göre aralarında anlamlı bir fark olup olmadığının tespit edilmesi için t-Testi yapılmıştır. Analizden önce, “lise” mezunu katılımcıların gözleminin analize tabi tutulamayacak kadar az olması sebebiyle bu gözlemler “lisans” mezunları ile birleştirilmiştir. Yapılan t-Testi’ ne göre (Tablo 3.14), koronavirüs kaygı boyutu ile profesyonel turist rehberlerinin eğitim düzeylerine göre istatistiki olarak anlamlı ($p>0,05$) bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.14. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Eğitim Düzeyine Göre t-Testi Tablosu

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	S. Sapma	T değeri	Anlam Düzeyi (P)
Koronavirüs Kaygısı	Lisans	252	1,3444	,65554	-,477	,634
	Lisansüstü	125	1,3792	,68619		

Not: $p<.05$; $p<.01$; $p<.001$

Araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin gelir düzeyleri ile koronavirüs kaygı boyutunun farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testine ilişkin bulgular Tablo 3.15’de sunulmuştur. ANOVA testi bulgularına göre, araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin koronavirüs kaygı boyutu ile gelir düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=0,686$; $p=0,561>0,05$) tespit edilmiştir.

Tablo 3.15. Katılımcıların Koronavirüs Kaygı Boyutu ile Gelir Düzeyine Göre ANOVA Tablosu

	Gelir Düzeyi	N	Ort.	S. Sapma	F değeri	Anlam Düzeyi (Sig)
Koronavirüs Kaygısı	Ortanın Altı	30	1,5067	,86261	,686	,561
	Orta	167	1,3629	,65478		
	Ortanın Üstü	147	1,3170	,62278		
	Yüksek	33	1,3576	,70844		

Not: $p<.05$; $p<.01$; $p<.001$

SONUÇ VE ÖNERİLER

COVID-19 pandemisi turizm sektöründe büyük bir etki yaratmıştır. Bu durumun profesyonel turist rehberlerinin stres ve kaygı düzeyleri üzerinde olumsuz bir etkisi olmuştur. Pandemi nedeniyle turistlerin seyahat etme isteklerinde bir azalma yaşanmış, bu durum turist rehberleri için işlerinin güvencesini tehlikeye atmıştır. Ayrıca, pandeminin seyahat kısıtlamaları, sağlık kaygıları ve belirsizlikleri de beraberinde profesyonel turist rehberlerinin stres ve kaygı düzeylerini artırmıştır. Profesyonel turist rehberlerinin, COVID-19 Pandemisi döneminde yaşamış oldukları stres ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla dayalı bu tez çalışması, Türkiye’de Türkiye Turist Rehberleri Birliği’ne (TUREB) bağlı 377 profesyonel turist rehberi ile yapılan araştırma sonuçlarına dayanmaktadır. Tezde önceden belirlenen yedi soruya cevap aranmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama, medyan, mod, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Ayrıca, t-Testi, ANOVA ve faktör analizlerinden de yararlanılmıştır. Tez çalışmasında cevap aranan sorulara yönelik elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular ve bu bulgulara göre geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların %37,9’unu “kadınlar ve %62,1’ini “erkekler” oluşturmuştur. Profesyonel turist rehberlerinin %53,1’inin “bekar” ve %46,9’unun ise, “evli” olduğu, %34,7’sinin “31-40”, %26,5’inin “21-30”, %22,3’ünün “41-50” ve %16,4’ünün ise, “51 ve üstü” yaş aralığında oldukları belirlenmiştir. Çalışmaya katılan profesyonel turist rehberlerin eğitim düzeylerine bakıldığında, %66,8’inin “lisans” ve %33,2’sinin ise, “lisansüstü” mezunu olduğu bulgulanmıştır. Profesyonel turist rehberlerinin gelir düzeyleri incelendiğinde, en yüksek oranın %44,3’ü ile “orta” gelir düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Bunu, %39’luk bir oranla “ortanın üstü”, %8,8’lik bir oranla “yüksek” ve %8’lik bir oranla “ortanın altı” gelir düzeyine sahip profesyonel turist rehberlerinin izlediği belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan turist rehberlerinin çoğunluğunun “eylemli”, “bağımsız olarak tam zamanlı” çalışan, turist rehberliği mesleğini “İngilizce” dilinde icra eden ve mesleki çalışma belgelerini lisans programını tamamlayarak elde ettikleri belirlenmiştir. Öte yandan, çalışmaya katılan turist rehberlerinin çoğunluğunun alanda uzmanlık eğitimi almadığı saptanmıştır. Alanda uzmanlık eğitimi alan turist rehberlerinin çoğunluğunun “kültür” ve “Gap” turları alanında uzmanlık eğitimi aldıkları bulgulanmıştır.

Turist rehberlerinin çoğunluğunun mesleği “1 yıl ile 8 yıl” arasında yaptıkları, yaklaşık %53’ünün “hem yerli hem de yabancı gruplara” rehberlik hizmeti verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılan turist rehberlerinin bağlı oldukları turist rehberleri odası ile ilgili bulgularda, ilk üç yüksek katılımın “İstanbul Turist Rehberleri Odası-IRO (%28,4)”, “Antalya Turist Rehberleri Odası-ARO (%12,5)” ve “ANRO-Ankara Turist Rehberleri Odası (%9,5)”na kayıtlı olan turist rehberlerinden oluştuğu tespit edilmiştir.

COVID-19 Pandemi sürecinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyinin ortalama puanının 23,01 olduğu ve profesyonel turist rehberlerinin algılanan stres düzeyinin “orta” olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinden “düşük” stres düzeyine sahip katılımcıların oranının %25,7, “orta” stres düzeyine sahip katılımcıların oranının %71,9 ve “yüksek” stres düzeyine sahip katılımcıların oranının %2,4 olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, araştırmaya katılan profesyonel turist rehberlerinin orta düzeyde stres algısına sahip olduğunu desteklemektedir. Profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres boyutlarını tespit edebilmek amacıyla yapılan faktör analizi sonucuna göre, algılanan stres boyutlarının iki faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Faktörlere, “yetersiz özyeterlilik algısı” ve “stres / rahatsızlık algısı” adları verilmiştir. Faktör analizine göre, “stres / rahatsızlık algısı (1,757)” ortalamasının birinci faktör olan “yetersiz özyeterlilik algısı (1,529)” faktörüne oranla daha büyük olması, araştırmaya katılan turist rehberlerinin stres/rahatsızlık algısını yetersiz özyeterlilik algısından daha fazla önemsendiğine işaret etmektedir. Benzer bir bulgu Li ve diğerlerinin (2021) Çinli üniversite öğrencileri üzerine Covid-19’un akut stres, kaygı ve depresif belirtilerinin belirlenmesi üzerine yaptıkları çalışmada da tespit edilmiştir. Çalışmada, akut stres oranlarının zamanla azalma eğiliminde olduğunu, olası depresyon ve anksiyete oranlarının ise, önemli ölçüde arttığı bulgulanmıştır. Bir diğer çalışma Shevlin ve diğerlerinin (2021) ABD’li yetişkinler üzerine Covid-19 krizinin psikolojik etkilerini belirlemek amacıyla taşımakta olup, 10 Mart-14 Nisan 2020 tarihleri arasında araştırmaya katılan bireylerde %27 oranında stresin önemli ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalar, mevcut çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir.

COVID-19 Pandemi sürecinde profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi ve cinsiyet arasındaki farklılığı saptamak için yapılan t-Testi sonucuna göre, profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. “Kadın” profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeyinin “erkek” profesyonel turist rehberlerinde algılanan stres düzeylerine oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Wang vd.’nin (2020) yaptığı çalışmada, COVID-19 salgınının ilk dönemlerinde meydana gelen psikoloji ve konuyla ilişkili etmenleri araştırdıklarında kadınların stres düzeyinin daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır (Zhang, vd., 2020). Bir diğer çalışma Covid-19 pandemisinde sağlık çalışanları üzerine araştırma yapılmış ve stres seviyelerinin kadınlarda daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Duan ve Zhu, 2020). Söz konusu çalışmada, Covid-19 salgınının bireylerde stres ve kaygı düzeylerini artırdığını, uykusuzluk ve öfke gibi ruhsal hastalıkları tetiklediğini, kadınların daha fazla stres yaşadığını saptanmıştır. Bir başka çalışmada ise, “kadın” katılımcıların stres düzeylerinin “erkek” katılımcılara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Göksu ve Kumcağız, 2020). Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy (2013) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde “kadın” ve “erkek”lerin farklı stres algısına sahip olduğu ve “kadın”ların “erkek”lere oranla stres algısının daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Çölgeçen ve Çölgeçen (2020) aynı bulguları destekler sonuçlara ulaşmıştır. Kadın turist rehberi katılımcıların, erkek turist rehberi katılımcılara oranla daha fazla stres algısına sahip olmasında farklı bir çok etkenin var olduğu

söylenbilir. En büyük etkenin aile ile ilgili sorumlulukları olduğu ileri sürülebilir. Meslek açısından ele alındığında ise, kadın turist rehberlerin sosyo-kültürel olarak daha mükemmeliyetçi oldukları ve kabullenilme ve başarılı bulunma isteğinin daha yüksek olduğu ileri sürülebilir. Bu da onların algılanan stres düzeylerini erkeklere nazaran artırıyor olabilir.

COVID-19 Pandemi sürecinde turist rehberlerin algılanan stres düzeyi ve yaş değişkeni arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testi sonucuna göre algılanan stres değişkeni ve yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. “Tukey” testi sonucuna göre “21-30 yaş” grubu ile diğer yaş grupları arasında fark olduğu tespit edilirken aynı zamanda “21-30 yaş” grubu turist rehberlerinde algılanan stres düzeyinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer bir çalışmada Göksu ve Kumcağız (2020) tarafından yapılmış ve bireylerde algılanan stres düzeyinin “20-29 yaş” grubu arasında daha yaygın olduğu görülmüştür. Bu bulgu çalışmamızın bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Buna karşın profesyonel turist rehberlerinin medeni halleri ile algılanan stres değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan t-Testi sonucuna göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın Göksu ve Kumcağız (2020) tarafından yapılan çalışmada, “bekar” katılımcıların daha stresli olduğu saptanmıştır. Shevlin ve diğerleri (2020) ise, COVID-19 salgını sürecinde “evli” bireylerin stresinin daha fazla olduğuna vurgu yapmıştır.

Katılımcı turist rehberlerinin eğitim düzeyi ve algılanan stres değişkeni arasında fark olup olmadığına yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre, algılanan stresin katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır.

Katılımcı turist rehberlerinin gelir düzeyi değişkeni ve algılanan stres değişkeni arasında farklılığı saptamak için yapılan ANOVA testine göre anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. “Tukey” testi sonucuna göre “Ortanın Altı” grubunun diğer gruplar ile farklılaştığı ve bu grubun katılımcılarının algılanan stres düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

COVID-19 Pandemi sürecinde turist rehberlerinde kaygı düzeyinin katılımcıların verdiği yanıtlara göre yapılan kaygı düzeyi testine göre ortalama puanı son iki hafta içinde ele alındığında elde verilerden hareketle, turist rehberlerinin koronavirüs kaygı düzeyinin “düşük” düzeyde olduğu saptanmıştır. Turist Rehberlerinde koronavirüs kaygı boyutlarını tespit edebilmek amacıyla faktör analizi uygulanmış ve koronavirüs kaygı düzeyi ölçeğinin tek boyut altında toplandığı ve elde edilen verilerin literatürle aynı doğrultuda gerçekleştiği görülmüştür. Yenipınar ve Çınar (2019) tarafından yapılan çalışmada, turist rehberliği öğrencilerinin “orta” düzeyde kaygıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Öte yandan, Türker ve Karaca (2020) tarafından yapılan Covid-19’un turist rehberleri üzerindeki etkilerine yönelik yapılan çalışmada, katılımcıların yaklaşık %61’inin “kişisel endişe” taşıdığı tespit edilmiştir. Benzer diğer bir çalışma Robinson ve Daly’nin (2021) çalışması olup, 18 yaş ve üstü Amerikan vatandaşlarının COVID-19 krizi sırasındaki sıkıntı, psikososyal ve davranışsal

faktörleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, kişisel sağlık kaygıları, algılanan finansal riskler ve yaşam tarzı değişikliklerinde artış yaşandığına vurgu yapması çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

COVID-19 Pandemi sürecinde turist rehberlerinde kaygı düzeyi ve cinsiyet arasındaki farklılığı saptamak amacıyla yapılan t-Testine göre, turist rehberlerinde kaygı düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Zhang ve diğerlerinin (2020) yaptıkları sağlık çalışanlarına yönelik benzer çalışmada COVID-19 salgınına karşı kaygı ve depresyon düzeylerinin “kadın” ve “erkekler” de anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Buna karşın Göksu ve Kumcağız’ ın (2020) Covid-19’un turist rehberleri üzerinde yarattığı stres ve kaygı düzeylerine yönelik yaptıkları çalışmada, “kadın (%51,45)” katılımcıların durumluluk kaygı ortalamalarının (51,45), “erkek (%46,58)” katılımcıların durumluluk kaygı ortalamalarından (46,58) daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin eğitim düzeyi ve medeni hal değişkenleri ile kaygı değişkeni arasında bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizlerde, “eğitim düzeyi” ve “medeni hal” değişkenleri ile “kaygı düzeyi” arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu Göksu ve Kumcağız’ ın (2020) Covid-19 ile ilgili yaptığı çalışma ile örtüşmemektedir. Söz konusu çalışmada, “evli” ve “bekar” katılımcıların durumluk kaygı düzeylerinin birbirine yakın olduğu belirlenmiştir.

COVID-19 Pandemi sürecinde turist rehberlerinde kaygı düzeyi ile yaş değişkeni ve gelir düzeyi arasındaki farklılığı saptamak amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA sonucuna göre turist rehberlerinde kaygı düzeyi ile yaş değişkeni ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Buna karşın, Göksu ve Kumcağız (2020) tarafından yapılan araştırmada, “20-29” yaş grubu bireylerde “kaygı düzeyi” nin diğer yaş grubunda yer alan bireylere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bendau ve diğerlerinin (2020), Pandeminin farklı aşamalarında spesifik olmayan anksiyete ve depresyon belirtilerinin “18 yaş ve üstü” Almanya’da yaşayan bireyler üzerine etkilerini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışmada, COVID-19 ve salgınla ilgili kaygının giderek azaldığını saptamışlardır. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular ile mevcut araştırmanın bulguları birbiri ile örtüşmemektedir.

COVID-19 Pandemi sürecinde turist rehberlerinde “kaygı düzeyi” ile “gelir düzeyi” arasındaki farklılığı saptamak amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA sonucuna göre turist rehberlerinde “kaygı düzeyi” ile “gelir düzeyi” arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, COVID-19 pandemisinde turist rehberlerinde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyine ilişkin daha sonraki araştırmalara ve turist rehberlerine yönelik öneriler şu şekilde sıralanabilir;

Gelecekteki araştırmacılara öneriler:

- COVID-19 Pandemi süreci dışında turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken yaşamış oldukları kaygı ve stres düzeylerinin belirlenmesi, kaygı ve stres arasındaki ilişkinin saptanması gelecekteki araştırmalara ışık tutabilir.
- Turist rehberlerinde kaygı ve strese sebep olan faktörlerin belirlenmesi ve ilişkilendirilmesi bir başka araştırma konusu olarak ele alınabilir.
- Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve Kültür ve Turizm Bakanlığı iş birliği içerisinde turist rehberlerinin kaygı ve stres düzeylerini azaltmaya yönelik seminer veya kurslar düzenlenebilir.
- Araştırmalar neticesinde araştırmacının elde ettiği verilere göre turist rehberliği mesleğinin sadece COVID-19 pandemisinde değil daha önceki dönemlerde meydana gelen salgın hastalık ve diğer etmenler ile de olumsuz durumlar saptanmıştır. Bu etmenler incelenerek turist rehberliğine etkilerini azaltmaya yönelik araştırmalar yapılabilir.

Turist rehberlerine yönelik öneriler:

- Turist rehberlerine COVID-19 pandemisi döneminde psikolojik destek sağlamak amacıyla rehberlik mesleği ve pandemi stresi üzerine seminerler düzenlenebilir.
- Turist rehberlerine yönelik hijyen ve güvenlik önlemlerini içeren eğitim programları oluşturularak, rehberlerin ve turistlerin sağlıklı bir şekilde seyahat etmeleri sağlanabilir.
- Turist rehberleri arasında bir dayanışma ağı oluşturularak, pandemi döneminde karşılaşılan zorluklar hakkında deneyim paylaşımı yapılabilir.
- Turist rehberlerine yönelik online platformlar aracılığıyla bilgilendirici içerikler sunarak, pandemi sürecinde nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda rehberlik edilebilir.
- Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve ilgili kurumlar, pandemi dönemindeki belirsizlikleri azaltmak adına rehberlerin ekonomik güvencelerini sağlamak için destek programları oluşturabilir.

Bu öneriler, turist rehberlerinin COVID-19 pandemisi dönemindeki stres ve kaygı düzeylerini azaltmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (Covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1),7-21.
- Acun Köksalanlar, A., ve Eşenkal Çözeli, F. (2022). İznik Meslek Yüksekokulunda Öğrenim Gören Turist Rehberliği Öğrencilerinin Covid-19 Sonrasında Mesleğe ve Turizme Bakış Açılıarı. *Gaziantep University Journal of Social Science*, 21(1),431-444.
- Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde Rehberlik*. Fersa Matbacılık.
- Akman, S. (2004). Stresin nedenleri ve açıklayıcı kuramlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 34-35,40-55.
- Aksu, Ç. B. ve Orak, B. (2022). Covid-19 Pandemisinin Sağlık Çalışanlarının Finansal Kaygı, İş-Yaşam Dengesi ve Sosyal İzolasyon Düzeylerine Etkilerinin İncelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 18(1): 126-152.
- Alaeddinoğlu, F. ve Rol, S. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 2020: 233-258.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. bs.). Sakarya Yayıncılık.
- Akkuzu, H., Yumuşak, F. N., Karaman, G., Ladikli, N., Türkkkan, Z., & Bahadır, E. (2020). Korona virüs Kaygı Ölçeği' nin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kıbrıs Türk Psikiyatrisi ve Psikoloji Dergisi*, 2(2), 63-67.
- Arslan, İ. ve Karagül, S. (2020). Küresel bir tehdit (Covid-19 salgını) ve değişime yolculuk. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-36.
- Atay, L. (2020). KOVID-19 Salgını ve Turizme Etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1):168-172.
- Ayaz, N. (2019). *Work Stress And Coping With Work Stress: A Study On Tourist Guides*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1-165. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Baltacı, F., Üngüren, E., Avsallı, H. ve Demirel, N.O. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 17-25.
- Başer, G., Ersoy, A., & Ehtiyar, R. (2021). *Çoklu bakış açısıyla Covid-19 pandemi krizi ve turizm*. Detay Yayıncılık, 13-33.
- Bayhan, İ. & Saldamlı, A. (2022). Turist rehberlerinin covid-19 sürecindeki tükenmişlik düzeylerinin işten ayrılma niyetlerine etkisi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (3), 1142-1154. DOI: 10.11616/asbi.1146039.
- Bayram Erkol, G., & Zengin, B. (2017). *Turist Rehberlerinin Verimliliğini Etkileyen Psikolojik Faktörler* (Ö. Güzel, V. Altıntaş, & İ. Şahin, Eds.), 197-216. Detay Yayıncılık.
- Bendau, A., Petzold, M. B., Pyrkosch, L., Mascarell Maricic, L., Betzler, F., Rogoll, J., ... & Plag, J. (2021). Associations between COVID-19 related media consumption and symptoms of anxiety, depression and COVID-19 related fear in the general population in Germany. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 271, 283-291.
- Birdir, S. S., & Taşbey, S. (2009). Yerli turistlerin profesyonel turist rehberlerinden beklentilerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 231-250.
- Birdir, S. S., Derinalp, G. ve Birdir, K. (2022). Turist Rehberi Adaylarının Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 145-159.
- Bursa Rehberler Odası (BURO). Pandeminin Turist Rehberliğine Etkileri. <http://www.buro.org.tr/haber.asp?id=11> adresinden 14 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (23. bs.). Pegem Akademi.
- Campagna, C.G., ve Curtis, G.J. (2007). So worried I don't know what to be: Anxiety is associated with increased career indecision and reduced career certainty. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 17:91-96.
- Ceylan, B. & Günay Molu, N. (2022). COVID-19 salgını sırasında anne babaların kaygı düzeyi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 278-287.
- Çölgeçen, Y. ve Çölgeçen, H. (2020). Covid-19 pandemisine bağlı yaşanan kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği, *Turkish Studies*, 15(4), 261-275. DOI: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44399>.
- Dinçer, F. İ. ve Kızılırmak, İ. (1997). Türkiye'de Turizmin Gelişmesinde Turist Rehberlerinin Rolü. *Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Hafta Sonu Semineri IV*, 05-07 Aralık, 121.
- Duan, L. & Zhu, G. (2020). Psychological interventions for people affected by the Covid-19 epidemic. *The Lancet*, 7(4), 300-302. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0).
- Dumanlı, Ş. (2018). *Turist Rehberlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018:1-108. Balıkesir Üniversitesi.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2021). Koronavirüs. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 adresinden 3 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2021). Koronavirüs verileri. <https://www.who.int/data/sets/global-excess-deaths-associated-with-covid-19-modelled-estimates> adresinden 3 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO). Koronavirüs'ün Turizm'e Etkileri. <https://www.unwto.org/news/newdata-shows-impact-of-covid-19-on-tourism> adresinden 3 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), (2019). International tourism continues to outpace the global economy. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> adresinden 23 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO). World Tourism Barometer and Statistical Annex. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.7> adresinden 7 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Düzgün, E. ve Kurt, A. (2020). Covid-19 (Koronavirüs) Salgınlarının Turist Rehberleri Üzerindeki Etkileri: Ankara Turist Rehberleri Odası Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 18-38.
- Erol, I.S. (2020). Covid-19'un turizm sektöründeki istihdama etkisi: İtalya, İspanya ve Türkiye örnekleri. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 38-49.
- Eser, S. (2018). *Meslek Olarak Turist Rehberliği*, S. Eser, S. Şahin, C. Çakıcı (Ed.) Turist Rehberliği (s. 25-46) içinde. Detay Yayıncılık.
- Eskin M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan Stres Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlilik ve Geçerlilik Analizi. *New/Yeni Symposium Journal*, 51 (3), 134.
- Grech, V., Grech, P. & Fabri, S. (2020). A risk balancing act – tourism competition using health leverage in the Covid-19 era. *International Journal of Risk & Safety in Medicine*, 31, 121-130.

- Göksu, Ö. ve Kumcağız, H. (2020). Covid-19 salgınında bireylerde algılanan stres düzeyi ve kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 463-479. DOI: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44397>.
- Gülmez, N. Ve Demirkollu, C. (2013). Bir İstihbarat Savaşı: Çiçero Olayı, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 414-430.
- Güneş, N. Ve Şengül, Ç. N., (2017). *Antik Dönemden Günümüze Turist Rehberliği ve Rehber Pirleri*. Detay Yayıncılık, 3-23.
- Gürbüz, Y., Yılmaz, A. (2022). Covid-19'un Turizm Üzerindeki Etkisi. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 41:170-190. Doi: <http://doi.org/10.17740/eas.soc.2022.V41-10>.
- Javed, B., A., Soto, E.B. ve Mashwani, Z. (2020). The coronavirus (COVID-19) pandemic's impact on mental health. *International Journal of Health Planning Management*, 1-4.
- Kaya, M. ve Varol, K. (2004). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği). *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31-63.
- Kılıç, B., Aslan, H. ve Gövce, M. (2020). Covid-19 sonrası turistik tüketim tutumu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Special Issue, 554-570.
- Kızılırmak, İ. ve Saltık, Z. (2018). *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Management* 17(1), 2020, 53-70. Doi: 10.24010/soid.713557.
- Li, Y., Zhao, J., Ma, Z., McReynolds, L.S., Lin, D., Chen, Z., Wang, T., Wang, D., Zhang, Y., Zhang, J., Fan, F., Liu, X. (2021). Mental health among college students during the COVID-19 pandemic in China: a 2-wave longitudinal survey. *Journal of Affective Disorders*, 281, 597-604.
- Madhav, N., Oppenheim, B., Gallivan, M., Mulembakani, P., Rubin, E. ve Wolfe, N. (2018). Pandemics: risks, impacts, and mitigation. D. T. Jamison, H. Gelband, S. Horton, P. Jha, R. Laxminarayan, C. N. Mock ve R. Nugent (Ed.). *Disease control priorities improving health and reducing poverty*. İçinde (ss. 315-345), 3. Baskı. Washington: World Bank.
- Manchia M, Gathier AW, Yapıcı E., H, Schmidt MV, de Quervain D, van Amelsvoort T, Bisson JI, Cryan JF, Howes OD, Pinto L, van der Wee NJ, Domschke K, Branchi I, Vinkers CH. The impact of the prolonged COVID-19 pandemic on stress resilience and mental health: A critical review across waves. *Eur Neuropsychopharmacol*. 2022 Feb; 55:22-83. doi: 10.1016/j.euroneuro.2021.10.864.
- Nazneen, S., Hong, X. and Ud Din, N. (2020). COVID-19 Crises and tourist travel risk perceptions. SSRN, 1-8. Doi:10.2139/ssrn.3592321.
- Papanikos, G.T. (2020). The Impact of the Covid-19 Pandemic on Greek Tourism, *Athens Journal of Tourism*, 7(2), 87-100.
- Phillips, A. C. (2016). Perceived stress. In *Encyclopedia of behavioral medicine* (pp. 1-1). Springer.
- Pizam, A., Tarlow, P.E. ve Bloom, J. (1997). Making tourists feel safe: Whose responsibility is it? *Journal of Travel Research*, 36(1), 23-28.
- Priyadarshini, I. (2020). A survey on some of the global effects of the covid-19 pandemic. <https://www.researchsquare.com/article/rs-20842/latest.pdf> adresinden 7 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Pope J, Olander EK, Leitao S, Meaney S, Matvienko-Sikar K. Prenatal stress, health, and health behaviours during the COVID-19 pandemic: An international survey. *Women Birth*. 2022 May;35(3):272-279. doi: 10.1016/j.wombi.2021.03.007.
- Ranasinghe, R., Damunupola, A., Wijesundara, S., Karunarathna, C., Nawarathna, D., Gamage, S., Ranaweera, A. & Idroos, A.A. (2020). Tourism after corona: Impact of covid 19 pandemic and

- way forward for tourism hotel and mice industry in Sri Lanka.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3587170 adresinden 7 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Robinson, E., & Daly, M. (2021). Explaining the rise and fall of psychological distress during the COVID-19 crisis in the United States: Longitudinal evidence from the Understanding America Study. *British journal of health psychology*, 26(2), 570-587.
- Russy, D. ve Smith, R. (2013). The Economic Impact of H1N1 on Mexico's Tourist and Pork Sectors, *Health Economics*, 22(7), 824-834.
- Özçelik, E., Dönmez, E., Işık, Ö. & Güngör, N. B. (2022). Fitness Merkezi Üyelerinde Covid-19 Korkusu ve Kaygı İlişkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, Akademik Spor Araştırmaları Özel Sayısı, 1101-1110. DOI: 10.38021/asbid.1203527.
- Özer, A. (2015). "Ben" Değeri Tiryakiliği. (17. Baskı). Galata Yayıncılık.
- Özkan, Ç., & Yeşildağ, B. (2021). Covid-19 Salgınının Turist Rehberliği Mesleği Üzerine Etkileri: Çanakkale Rehberler Odası Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 1603-1615.
<https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.809>.
- Shabbir MA, Mehak F, Khan ZM, Ahmed W, Haq SMAU, Khan MR, Bhat ZF, Aadil RM. Delving the role of nutritional psychiatry to mitigate the COVID-19 pandemic induced stress, anxiety and depression. *Trends Food Sci Technol*. 2022(120):25-35. doi: 10.1016/j.tifs.2021.12.035.
- Shevlin, M., McBride, O., Murphy, J., Miller, J.G., Hartman, T.K., Levita, L., Mason, L., Martinez, A.P., McKay, R., Stocks, T.V., Bennet, K. M., Hyland, P. Karatzias, T. & Bentall, R.P. (2020). Anxiety, depression, traumatic stress, and covid-19 related anxiety in the uk general population during the covid-19 pandemic. *UK population mental health and covid19*, 1-25.
- Shevlin, M., Butter, S., McBride, O., Murphy, J., Gibson-Miller, J., Hartman, T.K., Levita, L., Mason, L., Martinez, A.P., McKay, R., Stocks, T.V.A., Bennett, K., Hyland, P., Bentall, R.P., 2021. Re-futing the myth of a 'tsunami' of mental ill-health in populations affected by COVID-19: evidence that response to the pandemic is heterogeneous, not homogeneous. *Psychological medicine*, 1-9.
- Sohrabi, C., Alsafi, Z., O'Neill, N., Khan, M., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Losifidis, C. ve Agha, R. (2020). World Health Organization declares global emergency: A review of the 2019 novel coronavirus (COVID- 19). *International Journal of Surgery*, 76, 71-76.
- Spielberger, C. D., & Reheiser, E. C. (2009). Assessment of emotions: Anxiety, anger, depression, and curiosity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 1(3), 271-302.
<https://doi.org/10.1111/j.1758-0854.2009.01017.x>.
- Strielkowski, W. (2020). Covid-19 recovery strategy for tourism industry.
https://www.researchgate.net/profile/Wadim_Strielkowski/publication/340167122_COVID-19_recovery_strategy_for_tourism_industry/links/5e7bdcba458515efa0a8fb89/COVID-19-recovery-strategy-for-tourism-industry.pdf. Erişim tarihi: 07.01.2023.
- Sun, P.; Zhou, X.; Shao, C.; Wang, W.; Sun, J. The Impacts of Environmental Dynamism on Chinese Tour Guides' Sustainable Performance: Factors Related to Vitality, Positive Stress Mindset and Supportive Policy. *Int. J. Environ. Res*. 2022, 19, 9289. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159289>.
- Tanhan, F. ve Özok H. İ. (2018). Stres Kuramları Bağlamında İçsel Çatışmanın Dışsal Savaşa Dönüşümüne İlişkin Bir Çözümleme. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 57-78.
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. 2020 Turizm İstatistikleri.<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> adresinden 8 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.

- Türkiye Otelciler Birliği (TUROB) (2021). <http://www.turob.com/tr/istatistikler/unwto-turizmi-yeniden-baslatmak-icin-daha-guclu-bir-koordinasyon-cagrisinda-bulundu-ve-ocak-2021de-t> adresinden 11 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Turist Rehberliği Hizmetinde COVID-19 Pandemi Sürecinde Uyulması <https://www.ktb.gov.tr/TR-265204/turist-rehberligi-hizmetinde-covid-19-pandemi-surecinde-.html> adresinden 13 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- T.C Sağlık Bakanlığı (2021). Covid-19 Nedir? <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> adresinden 3 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- T.D.K. (2020). Türk dil kurumu. <https://sozluk.gov.tr> adresinden 28 Temmuz 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türker, A. ve Karaca, Ç. K. (2020). Yeni Tip Koronavirüs (Covid-19) Salgını Sonrası Turizm ve Turist Rehberliği. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*. 2020, 1(1), 1-19.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) (2020). Turist Sayısı ve Turizm İstatistikleri. <https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm> adresinden 7 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB)(2021). Rehber Odalarına Göre Turist Rehberi Sayıları. <http://www.tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik> adresinden 13 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Turist Rehberleri Birliği (TUREB)(2021). YASA. <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/60> adresinden 13 Nisan 2021 tarihinde alınmıştır.
- Uğur, G.N. & Akbıyık, A. (2020). Impacts of Covid-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives*, 36, 1-13.
- Ülker, Ş. G. (2022). Relationship Between COVID-19 Anxiety and Recreational Activity Levels in University Students During COVID-19 Pandemic. *Research in Sports Science*.2022. DOI: 10.5152/rss.2022.21010.
- Vignoli, E. (2015). Career Indecision And Career Exploration Among Older French Dolescents: The Specific Role Of General Trait Anxiety And Future School And Career Anxiety. *Journal of Vocational Behavior*,2015:187-188. doi: 10.1016/j.jvb.2015.06.005.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S. & Ho, R.C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (covid-19) epidemic among the general population in china. *Environmental Research and Public Health*, 17, 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>.
- World Federation of Tour Guide (2021). Turist Rehberi nedir? <https://wftga.org/about-us/what-is-a-tourist-guide/>. Erişim Tarihi:13.04.2021.
- Worldometer Koronavirüs Sayacı (2021). <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. Erişim tarihi: 03.04.2021.
- Yetgin, D. (2017). *Turist Rehberlerinin Tükenmişlik ve Ekonomik Kaygı Düzeylerinin Mesleki Bağlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi.
- Yenipınar, U., Çınar, B. (2019). Turizm Rehberliği Bölümü Öğrencilerinde Genel Özyeterlilik Algısı, Mesleki Kaygı, Mesleği Yapma Niyeti İlişkisi. *Dergipark*, 2019, 153-162.
- Yenişehirlioğlu, E., ve Salha, H. (2019). COVID 19 Pandemisinin Türkiye İç Turizmüne Yansımaları: Değişen Talep Üzerine Bir Araştırma, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019 (37), 355-368.
- Yetgin Akgün, D., Toker, A., Yesirlili, U. (2022). Covid-19 Salgının Turist Rehberi Adaylarının Kariyer Planlarına Etkisi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14 (2), 1408-1427.

- Yıldırım, M., & Solmaz, F. (2020). COVID-19 burnout, COVID-19 stress and resilience: Initial psychometric properties of COVID-19 Burnout Scale. *Death Studies, 1–9*. doi:10.1080/07481187.2020.1818885.
- Yılmaz, G. E. (2017). *Turist rehberliği*. M. Akoğlan, Kozak (Eds.). Rekreasyonel Liderlik ve Turist Rehberliği (s.118-134) içinde. Detay Yayıncılık.
- Yüksek, G. ve Kalyoncu, M. (2021). Covid-19 Küresel Salgınının Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri, *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel, 4*(1), 85-101.
- Zengin, B. Eker, N. ve Bayram, G. E. (2017). Turist rehberliği meslek kanununun profesyonel turist rehberlerince değerlendirilmesi, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 14*(2), 142-156.
- Zhang, W., Wang, K., Yin, L., Zhao, W., Xue, Q., Peng, M., Min, B., Tian, Q, Leng, H., Du, J., Chang, H., Li, W., Shangguan, F., Yan, T., Dong, H., Han, Y., Wang, Y., Cosci, F. & Wang, H. (2020). Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the covid-19 epidemic in china. *Psychotherapy and Psychosomatics, 89*, 242–250
<http://dx.doi.org/10.1159/000507639>

EKLER

EK 1. VERİ TOPLAMA ARACI

Sayın Katılımcı,

Elinizdeki anket, Covid-19 Pandemisinde Turist Rehberlerinde Algılanan Stres ve Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesini araştıran ve Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı'nda yazılmakta olan bir yüksek lisans tezine veri toplamak için geliştirilmiştir. Elde edilecek bilgiler, kesinlikle **GİZLİ** tutulacak olup, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. **Katılım, gönüllülük esasına bağlıdır. Anketten istediğiniz zaman çekilebilirsiniz.** İşbirliğiniz ve katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, saygılar sunarız.

1. Cinsiyetiniz	: ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Medeni Durumunuz	: ☐ Bekar ☐ Evli
3. Yaşınız	: ☐ 21-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51 ve üzeri
4. Eğitiminiz	: ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü
5. Aylık ortalama gelir seviyeniz?	: ☐ Düşük ☐ Ortanın altı ☐ Orta ☐ Ortanın üstü ☐ Yüksek
6. Mesleki Çalışma Belgenizi-Kokartınızı nereden aldınız? :	☐ Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın düzenlediği sertifika programı/ kurslar ☐ Üniversitelerin rehberlik eğitimi veren ön lisans programları ☐ Üniversitelerin rehberlik eğitimi veren lisans programları ☐ Üniversitelerin rehberlik eğitimi veren yüksek lisans programları ☐ Diğer.....
7- Turist rehberliği türünüz?	☐ Eylemli ☐ Eylemsiz
8-Hangi dillerde rehberlik yapıyorsunuz? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.	☐ İngilizce ☐ Almanca ☐ Rusça ☐ Arapça ☐ Fransızca ☐ Diğer.....
9. Turist rehberliğinizin Statüsü nedir?	☐ Bir seyahat acentasına bağlı- tam zamanlı ☐ Bir seyahat acentasına bağlı- sezonluk ☐ Bağımsız olarak tam zamanlı ☐ Bağımsız olarak sezonluk
10. Hangi gruplara hizmet veriyorsunuz?	☐ Yerli gruplara ☐ Yabancı gruplara ☐ Hem iki gruba
11. Uzmanlık alanı eğitimi aldınız mı?	☐ Evet ☐ Hayır Soru 14'e geçiniz.
12. Uzmanlık alanı eğitimi aldığınız alan/alanlarınız hangileridir? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.	☐ Yurtdışı ☐ GAP ☐ Kültür ☐ Gastronomi ☐ Çocuk ve Müze ☐ Flora & Fauna ☐ Dağ & Doğa ☐ Günübürlük turlar ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....
13. Kaç yıldır turist rehberliği mesleğini yapıyorsunuz?	☐ 1 yıl-daha az ☐ 2-8 yıl ☐ 9-15 yıl ☐ 16-22 yıl ☐ 23-29 yıl ☐ 30 yıl ve üzeri
14. Bağlı olduğunuz turist rehberliği odası hangisidir?	☐ ADRO ☐ ANRO ☐ ARO ☐ ATRO ☐ BURO ☐ ÇARO ☐ GARO ☐ İRO ☐ İZRO ☐ MURO ☐ NERO ☐ ŞURO ☐ TRO ☐ Diğer

15. Aşağıdaki tabloda geçtiğimiz ay içerisindeki kişisel deneyimleriniz ile ilgili birkaç soru yöneltilmektedir. Lütfen, her soruyu dikkatlice okuyarak size en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Hiçbir Zaman	Neredeyse Hiçbir Zaman	Bazen	Oldukça Sık	Çok Sık
1. Geçen ay, beklenmedik bir şeylerin olması	0	1	2	3	4
2. Geçen ay, hayatınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi ne sıklıkta hissettiniz?	0	1	2	3	4
3. Geçen ay, kendinizi ne sıklıkta sinirli ve stresli hissettiniz?	0	1	2	3	4
4. Geçen ay, ne sıklıkta gündelik zorlukların üstesinden başarıyla geldiniz? *	0	1	2	3	4
5. Geçen ay, hayatınızda ortaya çıkan önemli değişikliklerle etkili bir şekilde başa çıktığınızı ne sıklıkta hissettiniz?*					
6. Geçen ay, kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne sıklıkta güven duydunuz? *	0	1	2	3	4
7. Geçen ay, her şeyin yolunda gittiğini ne sıklıkta hissettiniz? *	0	1	2	3	4
8. Geçen ay, ne sıklıkta yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	0	1	2	3	4
9. Geçen ay, hayatınızdaki zorlukları ne sıklıkta kontrol edebildiniz? *	0	1	2	3	4
10. Geçen ay, ne sıklıkta her şeyin üstesinden geldiğinizi hissettiniz? *	0	1	2	3	4
11. Geçen ay, ne sıklıkta kontrolünüz dışında gelişen olaylar yüzünden öfkelenediniz?	0	1	2	3	4
12. Geçen ay, kendinizi ne sıklıkta başarmak zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz?	0	1	2	3	4
13. Geçen ay, ne sıklıkta zamanınızı nasıl kullanacağınızı kontrol edebildiniz? *	0	1	2	3	4
14. Geçen ay, ne sıklıkta problemlerin üstesinden gelemeyeceğiniz kadar biriktiğini hissettiniz?	0	1	2	3	4

16. Aşağıda, koronavirüs kaygısı ile ilgili bir dizi ifade yer almaktadır. Lütfen, son 2 haftanızı düşünerek aşağıdaki ifadeleri ne sıklıkla yaşadığınızı açıklayan kutucuğa işaret koyarak belirtiniz.	Hiç olmadı	Nadiren, bir veya iki günden az	Birkaç gün	7 günden fazla	Neredeyse her gün
1. Koronavirüs ile ilgili haberleri okuduğumda veya dinlediğimde başım döndü, sersemlemiş veya baygın hissettim.	0	1	2	3	4
2. Koronavirüs hakkında düşündüğüm için uykuya dalma veya uykuda kalma konusunda sorun yaşadım.	0	1	2	3	4
3. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda felç olmuş veya donmuş gibi hissettim.	0	1	2	3	4
4. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda yemek yemeye ilgimi kaybettim.	0	1	2	3	4
5. Koronavirüs hakkında düşündüğümde veya bilgiye maruz kaldığımda mide bulantısı hissettim veya mide problemleri yaşadım.	0	1	2	3	4

Katkılarınız için çok teşekkür ederiz😊

EK 2. Koronavirüs Kaygı Ölçeği Yazar İzni

Akkuzu, H., Yumuşak, F. N., Karaman, G., Ladikli, N., Türkkkan, Z., & Bahadır, E. (2020). Koronavirüs Kaygı Ölçeği'nin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(2), 63-67.

EK 3. Algılanan Stres Ölçeği Yazar İzni

Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F., & Dereboy, Ç. (2013, October). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenirlik ve geçerlik analizi. In *New/Yeni Symposium Journal*(Vol. 51, No. 3, pp. 132-140).

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

COVID-19 PANDEMİSİNDE TURİST REHBERLERİNDE ALGILANAN STRES VE KAYGI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

%**22**
BENZERLİK ENDEKSİ

%**21**
İNTERNET KAYNAKLARI

%**3**
YAYINLAR

%**8**
ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1 acikbilim.yok.gov.tr %**5**
İnternet Kaynağı

2 dergipark.org.tr %**2**
İnternet Kaynağı

3 www.mersin.edu.tr %**2**
İnternet Kaynağı

4 www.futourismcongress.com %**1**
İnternet Kaynağı

5 www.isarder.org %**1**
İnternet Kaynağı

6 Submitted to The Scientific & Technological
Research Council of Turkey (TUBITAK) %**1**
Öğrenci Ödevi

7 acikerisim.gelisim.edu.tr %**1**
İnternet Kaynağı

8 turkishstudies.net %**1**
İnternet Kaynağı

www.researchgate.net

ÖZGEÇMİŞ

